

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra praktické teologie

Bakalářská práce

ŠIKANA MEZI DĚTMI VE ŠKOLE

Vedoucí práce: Mgr. Markéta Elichová, Ph.D.

Autor práce: Lenka Špilauerová
Studijní obor: sociální a charitativní práce
Ročník: třetí

2006

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Yveta Číž

Děkuji vedoucí bakalářské práce Mgr. Markétě Elichové, Ph.D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

OBSAH

ÚVOD	6
TEORETICKÁ ČÁST.....	8
1 <u>DEFINICE ŠIKANY</u>	9
1.1 Charakteristika šikanování	9
1.2 Šikana z pohledu práva.....	9
2 <u>ROZDĚLENÍ ŠIKANY</u>	12
2.1 Fyzická šikana	12
2.2 Psychická šikana	12
3 <u>PROJEVY ŠIKANOVÁNÍ</u>	12
4 <u>STÁDIA ŠIKANY</u>	14
5 <u>PŘÍČINY VZNIKU ŠIKANY</u>	15
5.1 Skupiny náchylné ke vzniku šikany.....	17
6 <u>AGRESOR</u>	17
6.1 Charakteristika agresora.....	17
6.2 Typy agresora.....	19
7 <u>OBĚŤ</u>	19
7.1 Charakteristika oběti.....	20
8 <u>NÁSLEDKY ŠIKANY</u>	21
9 <u>ŘEŠENÍ ŠIKANY</u>	23
9.1 Pomoc rodičům.....	23
9.2 Pomoc pedagogům.....	24
9.2.1 Metodika vyšetřování.....	26
9.2.2 Vnější nátlak a usmíření.....	29
9.2.3 Chyby při řešení šikany ze strany pedagogů.....	31
9.3 Pomoc oběti.....	31
9.4 Další možnosti řešení.....	32
9.4.1 Linka bezpečí.....	32
9.4.2 Občanské sdružení proti šikaně.....	33
9.4.3 Společenství proti šikaně.....	34
9.5 Pomoc agresorovi.....	35
10 <u>PREVENCE ŠIKANY</u>	36

PRAKTICKÁ ČÁST	39
11 <u>CÍL VÝZKUMU A VYMEZENÍ PROBLÉMU</u>	40
11.1 Metodologie.....	40
12 <u>SBĚR DAT A POPIS VÝZKUMNÉHO VZORKU</u>	41
12.1 Vedení statistiky na Lince bezpečí.....	41
13 <u>VÝSLEDKY A INTERPRETACE ZÍSKANÝCH DAT</u>	42
14 <u>KASUISTIKA</u>	54
15 <u>KDE HLEDAT POMOC NA OKRESE PRACHATICE</u>	57
ZÁVĚR.....	59
SEZNAM ODKAZŮ.....	61
SEZNAM LITERATURY.....	68
SEZNAM PŘÍLOH	73
ABSTRAKT.....	74

ÚVOD

*„...mlátí mě celou přestávku nebo
cestou ze školy, podrážejí mi nohy,
postrkují mě a také mi nadávají, rozhazují
mi tašku s učením...ostatní děti jsou rády,
že se to neděje jim a dělají, že to nevidí...
...jsem úplně sám...“*

z výpovědi 10 letého chlapce ¹

Demokracie ve společnosti je založená především na rovnoprávnosti vztahů mezi jejími členy a skupinami. Pro vztah, který je označován jako šikanování, je příznačný především fakt, že mocnější zneužívá slabšího a pošlapává jeho základní lidská práva.

V dnešní společnosti bohužel přibývá bezohlednosti a brutality. Závažným problémem je skutečnost, že se vše začíná již odehrávat mezi dětmi v mateřských školách, později ve školách základních či středních. V průběhu každého školního roku se tak na stránkách tisku, v rozhlase a na televizních obrazovkách pravidelně setkáváme se vzrůstající agresivitou, násilím a šikanování mezi dětmi.

Vše začíná již urážlivými poznámkami, které zraňují a bolí. Mnoho dětí denně přichází do školy se strachem z ústrků, z posměchu a ponižování, z nadávek či pomluv, z bití, fyzického násilí. Tyto děti se často vracejí ze školy s poničenými sešity a učebnicemi, s poškozenými školními potřebami nebo s potrhaným oděvem a rodičům nevěrohodnými výmluvami zdůvodňují modřiny, škrábance, ztracené věci či chybějící peníze.

Oběťmi se stávají jak dívky, tak chlapci. Dívky jsou spíše vychovávány tak, aby si od druhých nechaly všechno líbit, aby se přizpůsobily a ustoupily. Mívají navíc mívají sklon obviňovat samy sebe za to, že jim někdo ublížil. Chlapci naproti tomu považují šikanování za kavalírský delikt.

Často rovněž neplatí pravidlo “Vraž mu taky jednu, pak přestane“, protože si děti s násilnými sklony vyhledávají vždy oběti, které jsou slabší než oni, anebo se pohybují v partách. Následky tak mohou být tragické.

Šikanování nesmí být dle mého názoru v jakékoli formě akceptováno. Je třeba proti tomu co nejrychleji něco podniknout a nezavírat před tímto problémem oči, neboť pro některé děti se stává docházka do školy hotovým utrpením. Děti tak nemají pocit bezpečí. Každé oběti bychom měli poskytnout okamžitou pomoc.

Právě citát na předchozí straně mě inspiroval natolik, že jsem se rozhodla, a to i vzhledem k mému zaměstnání kurátorky pro děti a mládež na oddělení sociálně-právní ochrany dětí, odboru sociálních věcí Městského úřadu v Prachaticích, věnovat v bakalářské práci velmi aktuálnímu a žhavému tématu šikany mezi dětmi ve škole.

Zaměřím se nejen na charakteristiku šikany a to i z hlediska práva, ale i na její formy, projevy a stádia. Budu se zabývat také příčinami vzniku šikany a jejími následky. Zároveň popíši typy agresora a oběti. Nastíním rovněž možnosti řešení šikany a jak jí předejít.

Práce bude obsahovat i praktickou část, kde zjistím a poté zpracuji statistické údaje týkající se tohoto problému. Informace bych ráda získala z Linky bezpečí a to za období roku 2000-2005. Uvedu i jeden kasuistický případ z mé praxe a doplním jej o seznam organizací a institucí, které působí na okrese Prachatice a které poskytují pomoc ve věci šikany.

Cílem mé práce je tedy zmapování počtu incidentů v této oblasti, které jsou hlášeny na Linku bezpečí a to za výše uvedené období, dále ukázat problematiku šikany mezi dětmi ve škole na příkladu z mé praxe a vyhledání zařízení, které působí na okrese Prachatice a kam se mohou učitelé, rodiče a děti obrátit s žádostí o pomoc. Mým osobním cílem je nastínit nejen rodičům, ale i pedagogům celé téma šikany mezi dětmi ve škole. Prostřednictvím této práce jim chci také doporučit určité možnosti řešení, aby věděli, jak se správně zachovat v případě, že se s touto věcí v životě setkají. Dětem bych ráda nabídla určité rady, aby se šikaně uměly bránit.

Budu vycházet především z odborné literatury, která je u nás dostupná a kterou zpracovávají odborníci již řadu let. Ráda bych také využila i mých znalostí a zkušeností z praxe při práci nejen s pachately, ale i s poškozenými ve věci šikany.

Doufám, že prostřednictvím mé práce podám ucelený pohled na danou problematiku a že povede i k určitému zamyšlení nad tak závažným sociálně patologickým jevem jako je šikana mezi dětmi ve škole.

TEORETICKÁ ČÁST

1 DEFINICE ŠIKANY

Existuje několik druhů definic šikany mezi dětmi. Podle mého názoru nejužitečnější charakteristiku lze najít v článku 1 Metodického pokynu ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení.

Dle něj je „šikanování jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrozit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí druhé osobě, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako nápadné přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Nebezpečnost působení šikany spočívá zvláště v závažnosti, dlouhodobosti a nezřídka v celoživotních následcích na duševním a tělesném zdraví“.²

1.1 Charakteristika šikanování

Šikana se vyskytuje už i v mateřských školách. Je častá v základních školách, ale i ve školách středních. Může se odehrávat ve škole, na cestě do školy nebo ze školy, popřípadě v okolí domova. Šikanování může trvat dny, týdny, měsíce i déle. Útočníky a poškozenými bývají chlapci i děvčata. Útočí ve skupině či sami. Šikanující bývají obvykle starší, silnější nebo je jich víc.³ Používají agresi.⁴ Šikanou může být ohrožen úplně každý.⁵ Často se oběťmi stávají děti čímkoliv odlišné od očekávaného průměru. Může to být tloušťka, výška postavy, barva vlasů, barva pleti, brýle, druh šatů, handicap, nějaký talent. Oběti šikany dříve či později začnou hledat vinu v sobě – důvod, jenž je záminkou šikanování. Většina dětí neřekne, obvykle ze strachu, pedagogům ani rodičům, že jsou oběťmi šikany.⁶

1.2 Šikana z pohledu práva

Choděra uvádí, že „v právní praxi bývá pojem šikana používán jako synonymum pro úmyslné jednání, které je namířené proti jinému subjektu a které útočí na jeho lidskou důstojnost“.⁷ Z hlediska výkladu pojmu šikanování není důležité, zda k němu dochází slovními útoky, fyzickou formou nebo hrozbou násilí. Je rozhodující, že se tak děje úmyslně.⁸ Dále musí být splněny tyto podmínky:

- pachatel se dopustil jednání, které splňuje znaky konkrétního trestného činu tak, jak jsou vymezeny v trestním zákoně,
- musí být prokázán úmysl pachatele dopustit se takového jednání a míra společenské nebezpečnosti,
- jeho jednání dosahuje intenzity uvedené v zákoně.⁹

Šikana bývá nejčastěji postihována podle ustanovení trestního zákona a to jako:

- trestný čin omezování osobní svobody,
- trestný čin vydírání,
- trestný čin vzbuzení důvodné obavy,
- trestný čin loupeže,
- trestný čin ublížení na zdraví,
- trestný čin poškozování cizí věci,
- trestný čin znásilnění či pohlavního zneužívání.¹⁰

Pokud jde o trestní sazby, je v případě šikany možný i jednočinný skutek, tzn. že jedno jednání může být kvalifikováno jako více trestných činů.¹¹

Dle článku 2 Metodického pokynu ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení může „za určitých okolností šikanování přerůst až do forem skupinové trestné činnosti a v některých opravdu závažných případech nabýt i rysy organizovaného zločinu“.¹²

K tomu, aby byl pachatel postižen, musí být starší 15 let (15-18 let mladiství). K trestní odpovědnosti osob mladších 15 let nedochází. Neznamená to však, že nemohou být postiženi jinak, nebo že nemohou být postiženi jejich rodiče (trestný čin ohrožování výchovy mládeže).¹³

Z mé praxe může soud pro mládež uložit pachateli mladšímu 15 let opatření a to podle zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů.

Dle výše uvedeného zákona patří mezi opatření dohled probačního úředníka, zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče nebo ochranná výchova. Soud pro mládež může upustit

od uložení opatření a to v případě, že postačuje k dosažení účelu zákona projednání celé věci dítěte státním zástupcem nebo soudem pro mládež. ¹⁴

Dále může být dítě potrestáno i tím, že se nad jeho chováním stanoví dohled. Je možné umístit dítě i do ústavu, neboť jeho jednání se vymyká běžnému způsobu chování. ¹⁵

Pokud šikana vyústí v trestní stíhání pachatele pro některý trestný čin, pak bude mít postižený postavení poškozeného s procesními právy v trestním řízení (např. náhrada škody apod.). Při způsobení materiální škody nebo způsobení morální újmy je možno také využít občanskoprávního řízení (žaloba na náhradu škody, žaloba na ochranu osobnosti). ¹⁶

Podle mých zkušeností může být případ šikany projednáván i podle přestupkového zákona a to jako přestupek proti občanskému soužití. Dle něj se tohoto přestupku dopustí ten, kdo:

- *jinému ublíží na cti tím, že ho urazí nebo vydá v posměch,*
- *jinému z nedbalosti ublíží na zdraví,*
- *úmyslně naruší občanské soužití vyhrožováním újmou na zdraví, drobným ublížením na zdraví, schválnostmi nebo jiným hrubým jednáním,*
- *omezuje nebo znemožňuje příslušníku národnostní menšiny výkon práv příslušníků národnostních menšin,*
- *působí jinému újmu pro jeho příslušnosti k národnostní menšině nebo pro jeho etnický původ, pro jeho rasu, barvu pleti, pohlaví, sexuální orientaci, jazyk, víru nebo náboženství, pro jeho politické nebo jiné smýšlení, členství nebo činnost v politických stranách nebo politických hnutích, odborových organizací nebo jiných sdruženích, pro jeho sociální původ, majetek, rod, zdravotní stav anebo pro jeho stav manželský nebo rodinný.* ¹⁷

Článek 1 Metodického pokynu ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení dále varuje, že se „učitel nebo vychovatel, kterému bude znám případ šikanování a nepřijme v tomto ohledu žádné opatření, vystavuje riziku trestního postihu pro neoznámení, případně nepřekažení trestného činu. V úvahu přicházejí i další trestné činy jako např. nadržování či schvalování trestného činu, v krajním případě i podněcování. Skutkovou podstatu účastenství na trestném činu podle trestního zákona může jednání pedagogického pracovníka naplňovat v případě, že o chování žáků věděl a nezabránil spáchání trestného činu např. tím, že ponechal šikanovaného samotného mezi šikanujícími žáky apod.“ ¹⁸

Pokud k šikanování došlo v průběhu vyučování, nese plnou odpovědnost škola. Prokáže-li se zanedbání ředitele školy nebo některého pedagoga, může být i pracovněprávně potrestán. Na školském zařízení lze v oprávněných případech požadovat i náhradu škody vzniklé v důsledku šikany a to jak náhradu na věcech, tak na zdraví včetně způsobené psychické újmy.¹⁹

Pokud dítě v důsledku šikany nemohlo např. docházet do školy (vyšší stupeň šikany), nese školské zařízení odpovědnost i za škody vzniklé rodičům dítěte v důsledku např. uvolnění ze zaměstnání, zajištění hlídání dítěte, zajištění doprovodu do školy a ze školy apod.²⁰

2 ROZDĚLENÍ ŠIKANY

Šikanu lze rozdělit nejčastěji na fyzickou a psychickou.

2.1 Fyzická šikana

Ve fyzickém smyslu může znamenat třeba jen strkání do nějakého dítěte, ale i jeho šťouchání, bití, kopání, postrkování, oloupení, ohrožování, tahání za vlasy nebo oděv, až po údery nějakým předmětem včetně poškozování věcí druhého (roztrhání ošacení, pomazání knih atd.). Jsou známy případy, kdy dítě bylo hozeno do řeky nebo rybníka, spouštěno hlavou dolů do toaletní mísy, shazováno ze schodů, zamykáno na záchodě.²¹

2.2 Psychická šikana

V tomto směru se jedná o slovní urážky, nadávky, ponižování, vydírání, pomluvy a výsměch. Takové dítě si musí vyslechnout, jak je hloupé, ošklivé, špinavé. Má nejrůznější jména, křídou se o něm píše na tabuli nebo po zdech velice hanlivé nebo zesměšňující nápisy. Dívá se, jak si na něj druzí ukazují prstem a trefují se do něj různými nemístnými žerty.²²

3 PROJEVY ŠIKANOVÁNÍ

Šikanování má ve svých projevech velice různou podobu. Pro praktické rozlišení vnějších projevů šikanování je užitečná tzv. trojdimenzionální mapa, podle které lze agresi členit na:

- přímou a nepřímou,
- fyzickou a verbální,
- aktivní a pasivní.²³

Kolář dále vysvětluje, že „kombinacemi těchto tří dimenzí vznikne osm druhů šikanování (viz následující tabulka). Díky této citlivé klasifikaci lze dobře postihnout odlišnosti u různých typů šikanování, například mezi dívkami a mezi chlapci“.²⁴

Tabulka č.1 - Klasifikace typů šikany²⁵

<i>Osm druhů šikanování</i>	<i>Příklady projevů</i>
<i>Fyzické přímé aktivní</i>	<i>Útočníci obět' například věsí do smyčky, škrťí, kopou, fackují.</i>
<i>Fyzické aktivní nepřímé</i>	<i>Kápo pošle nohsledy, aby obět' zbili. Oběti jsou ničeny věci.</i>
<i>Fyzické pasivní přímé</i>	<i>Agresor nedovolí oběti, aby si sedla do lavice (fyzické bránění oběti v dosahování jejích cílů).</i>
<i>Fyzicky pasivní nepřímé</i>	<i>Agresor odmítne obět' na její požádání pustit ze třídy na záchod (odmítnutí splnění požadavků).</i>
<i>Verbální aktivní přímé</i>	<i>Nadávání, urážení, zesměšňování.</i>
<i>Verbální aktivní nepřímé</i>	<i>Rozšiřování pomluv. Patří sem, ale i tzv. symbolická agrese, která může být vyjádřena v kresbách, básních apod.</i>
<i>Verbální pasivní přímé</i>	<i>Neodpovídání na pozdrav, otázky apod.</i>
<i>Verbální pasivní nepřímé</i>	<i>Spolužáci se nezastanou oběti, je-li nespravedlivě obviněna z něčeho, co udělali její trýznitelé.</i>

Za významné vnější znaky šikanování Kolář považuje:

- záměrnost,
- zpravidla opakování,
- nepoměr sil,
- samoučelnost agrese,
- oběť prožívá tzv. legraci nepříjemně.²⁶

4 STADIA ŠIKANY

Šikanování není nikdy pouze záležitostí jednotlivce nebo jen agresora a oběti. Je důsledkem těžké poruchy vztahů ve skupině. Onemocnění skupiny má svůj vnitřní vývoj, který prochází pěti stadii - od počátečního až po rozvinuté.²⁷

První stadium: zrod ostrakismu

V každé skupině se najde dítě, které je nejméně uznávané, nejméně oblíbené a právem se cítí nemilované. Děje-li se tak ve školní třídě, jde většinou o mírné, převážně psychické formy násilí zaměřené na neoblíbence. Ostatní takového žáka více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, intrikují proti němu, dělají se na jeho účet drobné legrácky. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje také riziko dalšího negativního vývoje.²⁸

Druhé stadium: fyzická agrese a přitvrzování manipulace

V zátěžových situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. Pro zvládnutí své nejistoty vymýšlejí a většinou rychle přitvrzují zábavu na úkor nejzranitelnějšího spolužáka. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese.²⁹

Třetí stadium (klíčový moment): vytvoření jádra

Vytváří se skupina agresorů, úderné jádro. Tito šířitelé tzv. viru začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti. V počátku jsou jejich oběťmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Jsou to žáci, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti slabí.³⁰

Čtvrté stadium: většina přijímá normy

Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se tak nepsaným zákonem. V tomto období získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. U členů tzv. virem přemožené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutým způsobem – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají přitom uspokojení.³¹

Páté stadium: totalita neboli dokonalá šikana

Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Obrazně řečeno nastává éra vykořisťování. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty lidí - na otrokáře a otroky, kdy agresori sebe sami označují za nadlidi, krále a své oběti za podlidi, poddané atd. Jedni mají všechna práva, ti druzí nemají práva žádná. Otrokáři využívají na otrocích všechno, co je využitelné, od peněz až po školní znalosti. Největším důkazem moci nad těmito otroky je to, že jim otrokáři mohou způsobit bolest, a oni nejsou schopni se bránit.³²

Fojtíková ve svém článku uvádí, že *„čím je šikana pokročilejší, tím je dokonalejší zakrývající a protiúdržavný systém. Kolář tento systém nazývá komplotem velké šestky. Ve své konečné podobě se projevuje tím, že“*.³³

- *od oběti lze těžko získat podrobnější a často i objektivní informace,*
- *agresori často úporně a vynalézavě lžou, používají falešné svědky a nutí oběti ke lhaní nebo odvolání výpovědi,*
- *pro ostatní členy nemocné skupiny je příznačný strach vypovídat, chápou to jako bonzování,*
- *někteří rodiče agresorů chrání své děti za každou cenu,*
- *někteří rodiče oběti se obávají spolupracovat při vyšetřování,*
- *při některých typech pokročilých šikan pedagogové chrání vůdce agresorů a nevědomě brání vyšetřování.*³⁴

5 PŘÍČINY VZNIKU ŠIKANY

Rozvod rodičů, nový přírůstek do rodiny, úmrtí příbuzného, přítele či oblíbeného zvířátka, nuda, frustrace, to všechno jsou obtížné situace, které mohou dítě přivést až ke snaze o odrafování se od nepříjemné reality právě šikanováním ostatních. K šikaně se může uchýlit i dítě, které si samo předtím muselo nějaké zlomyslnosti vytrpět, neboť se může pokoušet

o odplatu. Samo mohlo být obětním beránkem nebo terčem šikanování ve vlastní rodině, obětí fyzického ubližování, emocionálního vykořisťování nebo i sexuálního zneužívání. Jiné dítě nese následky nedobré výchovy.³⁵

Řičan dále vysledoval a následně popsal čtyři hlavní motivy agresivního chování:

1. tlak kolektivu

Jedinec je nucen, aby se choval tak, jak společnost očekává. Například chlapec má být mužně tvrdý, nikoli změkčilý, nemá se bát ránu dostat a v případě potřeby ji i dát. Je-li jedinec pod konstantním tlakem – být takový, jakým mám být – a je-li ke své budoucí sociální roli veden a systematicky připravován, vnímá, že jedinci v tomto procesu slabí či dokonce neúspěšní jsou zpravidla terčem pohrdání a posměchu.³⁶

2. touha po moci

Přání ovládat druhého ať už za účelem prospěchu (nabytí hmotné věci, peněz), či uspokojení vlastního ega (někdo je nám vydán na milost a nemilost). Touha po moci je spíše příživujícím motivem k výše uvedenému. Přání ovládat druhého člověka je silné i ze zcela racionálních (nikoli však správných) důvodů. Ovládáme-li nějakého jedince či ještě lépe skupinu jedinců, pomůže nám to splnit vlastní přání a dosáhnout jakéhosi uspokojení.³⁷

3. motiv krutosti

Psychoanalýza předpokládá, že vidět někoho trpět působí jedinci potěšení, aniž by se jednalo o jedince se sklony k sadismu. Tento motiv je často považován za spíše okrajový. Samozřejmě by bylo scestné považovat děti za nevléčitelně choré devianty, ovšem dle psychoanalytiků dřímá určitý sklon k sadismu v každém jedinci a někdy stačí překvapivě málo k jeho probuzení. Při šikaně je tento prvek osobnosti uspokojen – vychutnáním si utrpení druhého. Samozřejmě se v kolektivu může vyskytnout psychicky nemocný jedinec a násilí na slabších dětech má pak skutečně patologické příčiny, ale tyto případy jsou vzácné.³⁸

4. zvědavost, experiment

Týrání funguje do určité míry jako pokus. Agresor je zvědavý a zkouší, jak bude druhý jedinec reagovat na ponížení a bolest, jak se projeví jeho strach. Řečeno opět slovy psychoanalytika, agresor cítí, že týrání a ponižování obětí takzvaně duševně obnažuje, což v něm vzbuzuje zvědavost podívat se až na její dno.³⁹

Šikana se může plně rozvinout v případě splnění následujících třech podmínek:

- přítomnost potencionálního agresora,
- přítomnost potencionální oběti,
- přítomnost takového klimatu skupiny, které šikanu připustí, resp. jí nezabrání.⁴⁰

5.1 Skupiny náchylné ke vzniku šikany

Rizikovým uspořádáním je zejména skupina s tuhou vnější kázní, hierarchicky organizovaná s výskytem většího množství agresivních jedinců. Šikanování má vzrůstající trend v této linii: základní škola, střední škola, učiliště, učiliště s internátem.⁴¹

Šikana mnohdy vůbec nemusí záviset na osobnostních charakteristikách šikanovaného, ale čistě na jakémsi vžitém vzoru. Příkladem mohou být zmíněné instituce, kde se šikana počne rozvíjet jaksí samozřejmě a jedinci jsou šikanováni nebo posléze sami šikanují na základě tradice předávané od ročníku k ročníku.⁴²

Zvláště dobrou živnou půdou je neosobní prostředí s velikým množstvím lidí. Naproti tomu se šikaně nedaří vůbec ve skupinách malých, nekonvenčně pojatých, s důrazem na lidská práva, kde se respektuje osobnost každého jedince.⁴³

6 AGRESOR

Pro aktéry šikany, respektive agresory, je typická touha dominovat, ovládat druhé a bezohledně se prosazovat.⁴⁴ *Nejsou schopni vidět utrpení druhého. Mají pocit, že to všechno je zábava.*⁴⁵

6.1 Charakteristika agresora

Agresoři si vždy na své oběti něco najdou, co lze neustále připomínat. V podstatě jim bude vyhovovat jakékoliv dítě, jestliže ho budou mít zcela pod kontrolou. Šikanující sledují cíl ponižovat někoho jiného, aby se pozornost ostatních dětí soustředila na oběť a ne na ně samotné. Šikanující svou oběť provokují, neboť sami trpí jakýmsi problémy.⁴⁶ *Projevují se u nich často tyto příznaky a příčiny:*

- *pocity nejistoty,*
- *pocity nedostatečnosti,*
- *sami mohou být šikanováni,*

- *sami mohou být zneužíváni,*
- *nemají dovoleno projevovat své city,*
- *nemají pojem o hodnotě vlastní osobnosti, postrádají touhu něčeho dosáhnout,*
- *mají pocit, že vybočují z řady,*
- *jednají pod nátlakem honby za úspěchy, jelikož jejich rodiče si cení jen jejich úspěchu, ne však dítěte samotného.* ⁴⁷

Tyto charakteristické vlastnosti se u nich mohou vyskytovat v různé kombinaci. Společná bývá potřeba vyniknout nad ostatními dětmi, vlastně jen objekty jejich pokořování, aby se pak samy mohly cítit lépe a důležitěji. Děti, které jsou vychovávány v atmosféře lásky, v sobě necítí potřebu ponižovat ostatní. Ovšem děti, které nejsou správně vychovávány, se nedokážou srovnat s projevy jemnosti ani chybováním, ve kterých hned vidí známky slabosti, a tedy i určitou hrozbu, neboť odhalování slabosti nebo zranitelnosti je něčím, co se u nich v rodinách nikdy netolerovalo. V pozadí se za těmito šikanujícími dětmi skrývají čtyři hlavní faktory: ⁴⁸

První faktor

Rodiče poskytli těmto dětem žalostně málo lásky a místo toho k nim zaujímali negativní postoje. ⁴⁹

Druhý faktor

Rodiče jim tolerovali agresivní chování a v tomto smyslu jim ani nestanovili žádné pevné hranice únosnosti. ⁵⁰

Třetí faktor

Děti musely od rodičů snášet fyzické tresty, případně prudké výbuchy emocí. ⁵¹

Čtvrtý faktor

Tzv. horkokrevný temperament dítěte, ačkoli se tomuto faktoru přisuzuje menší důležitost než třem zbývajícím. ⁵²

6.2 Typy agresora

Kolář definuje tři základní typy agresorů.

První typ

Hrubý, primitivní, impulsivní, se silným energetickým přetlakem, kázeňskými problémy - narušeným vztahem k autoritě, někdy zapojený do gangů páchajících trestnou činností.

Vnější forma šikanování: šikanuje masivně, tvrdě a nelítostně, vyžaduje absolutní poslušnost, používá šikanování cíleně k zastrašování ostatních.

Specifika rodinné výchovy: častý výskyt agrese a brutality rodičů. Jako by agresori násilí vraceli nebo ho napodobovali.⁵³

Druhý typ

Velmi slušný, kultivovaný, narcisticky šlechtěný, sevřený, zvýšeně úzkostný, někdy i se sadistickými tendencemi v sexuální smyslu.

Vnější forma šikanování: násilí a mučení je cílené a rafinované, děje se spíše ve skrytu, bez přítomnosti svědků.

Specifika rodinné výchovy: časté uplatňování důsledného a náročného přístupu, někdy až vojenského drilu bez lásky.⁵⁴

Třetí typ

Oblíbený, vlivný, optimistický, dobrodružný, se značnou sebedůvěrou, výmluvný, s dobrým prospěchem, s výborným sociálním chováním.

Vnější forma šikanování: šikanuje pro pobavení sebe i ostatních. Je zde patrná snaha vypíchnout humorné a zábavné stránky.

Specifika rodinné výchovy: nejsou významnější specifika. Pouze v obecnější rovině je přítomna citová subdeprivace a absence duchovních a mravních hodnot v rodině. Rodiče jsou hodně zaměřeni materiálně a konzumně.⁵⁵

7 OBĚŤ

Šikanou může být ohrožen úplně každý. Fyzická odlišnost je velice častým motivem. Jedinci přitahující násilí bývají tělesně slabší, neobratní, obézní či jiným způsobem postižení (tělesná vada). Specifickým druhem šikany, která se rovněž zakládá na fyzické odlišnosti, je šikana rasová.⁵⁶

Obětmi se také stávají děti sociálně znevýhodněné (dítě, které se nemůže například oblékat podle poslední módy, nemá mobilní telefon, nechodí do Mc Donalds). Šikana v důsledku nízkého socioekonomického postavení rodiny nabývá v současné době na významu.⁵⁷

Dalším faktorem může být jakákoliv psychická odlišnost. Je to především příliš viditelná bojácnost a slabá reaktivita v zátěžových situacích. Jsou to jedinci, kteří snadno propadají panice, výčitkám svědomí, přílišné sebekritičnosti. V kolektivu dětí nejsou příliš oblíbení, nedokáží zaujmout, pobavit, jsou v pozici outsidera. Psychickou odlišností se rozumí také různá míra jejich inteligence. Obětí šikany se snadno stávají mentálně slabší děti, které mohou provokovat svou naivitou, těžkopádností, závislostí, vyšší sugestibilitou. Stejně tak může být v kolektivu dětí znevýhodněno dítě vysoce inteligentní, které se pouze chová jiným způsobem. O přestávkách si místo běhání po chodbách čte, při hodinách ovládá všechnu látku a snaží se o ní diskutovat.⁵⁸

Obětí šikany se může také stát dítě z rodinného prostředí, kde chybí otec nebo kde je hyperprotektivní výchova v rámci, které se dítěti tzv. umetá cestička, a kdy jej většinou matka svou péčí svazuje.⁵⁹ Dalším extrémem jsou rodiče, kteří své dítě týrají, zneužívají či zanedbávají. Takové dítě se pochopitelně chová jiným způsobem nebo vypadá jinak než ostatní a nemá šanci do kolektivu zapadnout.⁶⁰

Charakteristika oběti

Elliottová uvádí, že existují určité znaky, které mohou napovědět, že s dítětem není cosi v pořádku. Patří mezi ně:

- bát se chodit do školy a ze školy,
- projevovat neochotu docházet do školy vůbec,
- na cestě do školy či ze školy měnit trasu,
- dožadovat se, aby pro něj do školy někdo jezdil autem,
- náhle začít zadržávat v řeči,
- projevovat nezúčastněnost,
- pokusit se o sebevraždu nebo jí hrozit,
- odmítat svěřit se s tím, co ho trápí,
- uvádět nepravděpodobná vysvětlení jakéhokoli z výše uvedených chování a jednání.⁶¹

Podle Pötheho se mohou u oběti šikanování objevit i další znaky - tzv. nepřímé známky:

- *tělesné potíže spojené s nechutí a strachem jít ráno do školy,*
- *ztráta zájmu o učení a zhoršení prospěchu ve škole,*
- *záškoláctví,*
- *chybění přátel (přítelkyn) nebo kamarádů (kamarádek),*
- *nejisté a ustrašené vystupování,*
- *časté bolesti hlavy, břicha bez lékařského nálezu,*
- *snaha zůstat o přestávkách ve společnosti učitelů,*
- *návrat ze školy pozdě, vyhladovělý, s poškozenými osobními věcmi nebo oděvem,*
- *opakované ztráty peněz a osobních věcí,*
- *požadování peněz pod různými záminkami nebo domácí krádeže,*
- *modřiny, odřeniny nebo jakékoli stopy po tělesném násilí,*
- *šikanování sourozenců nebo jiných dětí,*
- *poruchy spánku a noční můry,*
- *ztráta nálady, smutek a apatie.* ⁶²

K ukazatelům, které o šikanování dítěte svědčí nepřímo, Pöthe přidává i tzv. přímé známky, které jsou charakterizovány způsobem, jak k šikaně dochází. Patří k nim například: ⁶³

- *zesměšňování,*
- *nadávání a neustálé kritizování,*
- *ponižování před vrstevníky,*
- *poškození oděvu a osobních věcí,*
- *ignorování a pohrdání,*
- *vydírání,*
- *vyhrožování,*
- *omezování svobody,*
- *bití a jakékoli tělesné napadání,*
- *nucení k požívání alkoholických nápojů a drog,*
- *nucení k sexuálním praktikám.* ⁶⁴

8 NÁSLEDKY ŠIKANY

Pöthe ve své knize poukazuje na to, že „*dítě, které je systematicky zesměšňováno, uráženo, ponižováno, kterému kradou peníze a ničí osobní věci, do kterého kopou, bijí, dítě, se kterým se jeho vrstevníci odmítají bavit, kterého vydírají a pod výhrůžkami ho nutí provádět věci*

*za hranicí důstojnosti člověka, žije neustále v podvědomém strachu z ohrožení a dalšího ubližování“.*⁶⁵

Následky šikanování jsou velmi vážné a to jak v oblasti psychické, fyzické, tak i sociální. Mohou dítě dovést až k suicidálnímu pokusu či v horším případě i k dokonané sebevraždě.⁶⁶

Mezi psychické následky patří zejména frustrace sociálních potřeb oběti, snížená schopnost navazovat a udržovat vztahy, nízké sebehodnocení, špatný vztah ke škole a k lidem, stálé napětí, špatná nálada, smutek, deprese. U pokročilých stupňů šikanování to bývá rovněž všudypřítomný strach vedoucí k poruchám spánku, nočnímu probouzení, nočním můrám, zvýšené únavnosti, bolestem hlavy, břicha, zvracení a neúspěchům ve studiu i v soukromém životě. Typické je, že jedinec vystavený v minulosti šikaně neusiluje o lepší společenskou pozici, ale má tendenci stát se outsiderem ve všech skupinách, tedy i tam, kde k šikanování již nedochází.⁶⁷

Dospělí lidé, kteří byli v dětství obětí šikany, mívají obtíže i ve vztahu k životním partnerům.⁶⁸

*Lovasová ve svém článku upozorňuje na to, že „pokud šikana není odhalena a trvá delší dobu (měsíce až roky), dochází k totálnímu vyčerpání organismu, což může mít za následek rozvoj psychosomatického onemocnění (např. astma). Stále vysoká hladina stresových hormonů v krvi vede ke zvýšenému krevnímu tlaku a ke zvýšenému riziku kardiovaskulárních nemocí v dospělosti.“*⁶⁹

U agresorů se objevuje zhoršení prospěchu, členství v pochybných partách, horší využívání vlastních (duševních) schopností. V dospělosti poté mají více konfliktů se zákonem, kriminalitou, u děvčat krutost k vlastním dětem, prohloubení deficitu mravního a duševního vývoje, charakterová zmrzačenost, antisociální postoje.⁷⁰

Dětem, které šikaně pasivně přihlížely, hrozí ztráta iluzí o společnosti, která by měla každému člověku zajistit ochranu proti jakékoli formě násilí. Vzhledem k jejich zkušenosti, že autority nikterak nezasahují, ačkoli jsou mravní i zákonné formy zcela evidentně překračovány, mohou pak coby dospělé osoby k násilí a porušování zákona podobně přistupovat i ony samy. Dochází tedy k porušení a pokřivení mravních a morálních postojů a tím i k narušení celé společnosti a jejího systému, na kterém je založena.⁷¹

9 ŘEŠENÍ ŠIKANY

Pöthe uvádí, že „zvládnutí šikany mezi dětmi je bezesporu náročný úkol, vyžadující přiměřené praktické a teoretické znalosti. Vědomosti však nejsou zdaleka všechno. Podobně jako řešení ostatních situací, za nichž se dítě ocitlo v ohrožení, i v případě šikany platí, že stejně tak důležité jako mít otevřenou hlavu je mít otevřené srdce“. ⁷²

Při řešení šikany je důležitá spolupráce dítěte, rodičů a školy (pedagogů).

9.1 Pomoc rodičům

Ne vždy je to učitel, kdo se o šikanování mezi dětmi dozví jako první. Často je to právě rodič, který pojme podezření, že není vše v pořádku. Rodiče by si tedy u svých dětí měli všimnout nejrůznějších projevů, které by mohly být známkou šikany. ⁷³

Často se také stává, že dítě je šikanováním tak zhrzeno, že raději nikomu neřekne, co se mu děje. Někdy najde odvahu a rodičům se se svým trápením svěří. ⁷⁴

Existují určité kroky, podle kterých by měli rodiče ve věci šikany postupovat.

Poskytnutí dítěti maximální citové opory

Rodiče by měli nejdříve dítě vyslechnout, brát vážně všechno, co říká. Stává se, že někteří z nich jednají velmi nevhodně a reagují třeba tvrdě, s nedůvěrou nebo také nerozhodně a nejistě. ⁷⁵ V každém případě by měli dítě podržet, podpořit. Dát mu najevo, že jej mají rádi. Rodiče by se měli snažit zjistit, co nejvíce informací. Veškeré události si pečlivě zapsat i s daty, časovými údaji, jmény, lokalitami atd. ⁷⁶

Návštěva školy

Školu by měli navštívit oba rodiče. V případě, že oba nemohou, měl by s jedním z nich jít alespoň někdo příbuzných či přátel. Při této návštěvě je důležité promluvit si s ředitelem školy a s lidmi, které mají dítě na starosti (třídní učitel, výchovný poradce). Říci jim, co se stalo a zjistit, zda je škola schopná odborně pomoci. Návštěva školy může rodičům dítěte přinést spásnou pomoc, ale i traumatizující zážitek. ⁷⁷

Škola může reagovat na sdělení o šikaně trojím způsobem.

První způsob

Škola má zájem celou záležitost týkající se šikany řešit, chce pomoci, ale jak přiznává, nemá odborné zkušenosti. Je proto nutné ihned se s žádostí o pomoc obrátit na odborníka. Všechny kroky musí být konzultovány s rodiči.⁷⁸

Druhý způsob

Škola spolupracuje s odborníkem nebo její výchovný poradce prodělal odborný výcvik ve věci šikany.⁷⁹

Třetí způsob

Škola rodiče nepřesvědčí o své odbornosti a tvrdí, že problém šikany zvládne, případně nemá zájem se situací zabývat a má tendenci odsuzovat dítě nebo i rodiče.⁸⁰

Nastane-li tato varianta, rodiče by měli kategoricky odmítnout neodborný zásah, okamžitě požádat o pomoc inspekci a trvat na tom, aby byl přizván odborník. Podle okolností by měli přeradit dítě na jinou školu. Rodiče mohou také dále podat na školu nebo jejího zřizovatele stížnost. Mohou se obrátit na školský úřad, českou školní inspekci, ministerstvo školství, poradnu specializovanou na práva dítěte, na policii na soud či na prezidentskou kancelář.⁸¹

Ostatní možnosti

Rodiče by se měli vždy snažit navázat kontakt s odborníkem – specialistou na problematiku šikany mezi dětmi (navštívit pedagogicko-psychologickou poradnu, zavolat na některou z linek důvěry, požádat o pomoc kurátora pro děti a mládež či občanské sdružení, které se tímto problémem zabývá). Někdy může být krokem k nápravě i domluva s rodiči agresorů. Dítě by mělo mít také zajištěnou ochranu na cestě do školy a ze školy domů. Při závažném šikanování lze podat trestní oznámení na agresory nebo i na školu či jejího zřizovatele. Rodiče se mohou obrátit i na radu školy nebo jiný orgán školy, ve kterém mají zastoupení ostatní rodiče. I tam mohou najít řešení celé věci.⁸²

9.2 Pomoc pedagogům

Ve škole by měl být školní preventista nebo výchovný poradce, který dokáže problém šikany řešit. Ideální by bylo, kdyby to zvládli všichni třídní učitelé. Měli by dopředu vědět,

co mají dělat v případě, že se ocitnou tváří v tvář šikaně. Měli by být schopni zajistit nezbytný sled určitých protikrizových kroků.⁸³

1. Zvládnout šok a postarat se o oběť

Pedagog musí zvládnout svůj vlastní šok, zastavit násilí a postarat se o oběť. Je důležité jí poskytnout nejnnutnější pomoc a ochranu. Dítě, které se stalo obětí šikany, je totiž v zoufalé situaci, bojí se o život, je otřesené, třeba i zraněné. Láska, soucit a odvaha mohou být tou nejdůležitější součástí pomoci.⁸⁴

2. Přivolat pomoc

Pedagog by měl zalarmovat všechny své kolegy, ale neměl by nechat třídu bez dozoru. Může vyslat pro ostatní učitele třeba žáka, který nebyl do šikanování zapojený. Někdy může být situace natolik závažná, že je třeba přerušit vyučování.⁸⁵

3. Zabránit domluvě

Učitelé by měli zabránit tomu, aby se třída mezi sebou domluvila, je nutné zamezit křivé skupinové výpovědi. Někdo by měl s žáky zůstat a pohlídat je. Také je možné rozdělit je do skupin, ale i ty musí být pod dozorem.⁸⁶

4. Poskytnout oběti pomoc a bezpečí

Někdy dochází k tomu, že oběť je vážně zraněná, v tom případě je třeba zavolat rychlou záchrannou službu a informovat rodiče. Pokud postižený žák zraněný není, i tak je třeba ho chránit, pomáhat mu překonat prožité trauma, uklidnit ho a utěšit, snažit se mu dodat pocit bezpečí.⁸⁷

5. Přivolat policii

Škola je povinna nahlásit celou záležitost policii (nejlépe kriminální policii a vyšetřování, kde je zřízena funkce specialistů pro mládež), ale měla by jednat nezávisle na ní. (Policie se může opozdit a přijet až některý následující den). To znamená, že škola musí rychle začít ten samý den vlastní vyšetřování. Nejlépe je vyslechnout po jednom všechny účastníky celé věci a jejich výpovědi pak dát postupně dohromady. Ideální je, když může policie při svém vyšetřování vycházet z materiálů a zjištění školy. V praxi toto ale není bohužel obvyklé. Pro výchovnou pomoc je však zásah policie málo významný, to je hlavním úkolem školy.⁸⁸

9.2.1 Metodika vyšetřování

Metodika vyšetřování má svá jasná pravidla. Vyslýchá-li pedagog obviněného hned po oběti, většinou všechno zapře a ještě hrozí nebezpečí, že se bude oběti mstít. Takové vyšetřování bude mít už od začátku špatný průběh. Nejprve je důležité zjistit maximum informací, aby měl pedagog pak v rozhovoru s agresorem v ruce co nejvíce argumentů. To znamená, že ještě před jeho vyšetřováním musí vybrat vhodné svědky a mluvit s nimi. Učitel je často přesvědčený, že ví, kdo je ve třídním kolektivu agresivní. Ale většinou nejde o hrubou, viditelnou agresi. Pedagog by nikdy neměl dopustit konfrontaci agresora s obětí. Jisté je, že takové měření pravdy vyjde vždy v neprospěch oběti a navíc jí hrozí druhotná traumatizace. V případě pokročilé šikany můžeme ohrozit i její život, neboť agresor se jí bude chtít pomstít.⁸⁹

Kdy začít vyšetřovat

Pedagog, který toho o mechanismu šikany už hodně ví, bude nejspíš citlivější na projevy, které naznačují, že v jeho třídě není něco v pořádku, a bude se snažit zjistit, o co jde. Když žák třeba před vyučováním postává před dveřmi třídy, když je osamocený, když je při hodině zdrojem posměchu, nemá kamarády, je nešťastný – poučený učitel pozná, že se jedná o tzv. nepřímé varující signály, charakteristické většinou pro počáteční stadium šikany. Podaří-li se mu totiž v takové chvíli postavit šikaně, zamezí jejímu dalšímu rozvoji a nezvratným škodám, které by jinak napáchala.⁹⁰

Praxe bývá bohužel taková, že učitelé začnou šikanování mezi dětmi řešit, až ve chvíli, kdy se objeví přímé varující signály. To jsou případy, kdy dojde k výbuchu a k provalení šikany nebo když rodiče žádají školu o prošetření celé věci týkající se šikany jejich dítěte. Než se začne s vyšetřováním, musí pedagog zjistit závažnost situace.⁹¹

Kolář dále rozlišuje čtyři kritéria, s jejichž pomocí se dá poměrně bezpečně posoudit, zda je šikana počáteční nebo pokročilá.⁹²

První kritérium

To je způsob chování a výpovědi obětí a všech svědků – mluví-li poměrně otevřeně, nebo ustrašeně, nepopírají-li násilí, nebo naopak tvrdí, že neexistuje, zda soucítí s obětí, nebo ji třeba obviňují.⁹³

Druhé kritérium

Jedná se o závažnost agresivních projevů a jejich častost. Dojde-li například k těžkému zranění, je pravděpodobné, že šikana měla nějaký vývoj. Je to známkou toho, že jde o pokročilé stádium.⁹⁴

Třetí kritérium

Doba, po jakou k šikanování docházelo.⁹⁵

Čtvrté kritérium

Je to počet obětí (postižených) a agresorů (pachatelů). V případě, že jich je více, jde většinou o pokročilou šikanu.⁹⁶

Strategie vyšetřování

Rozhodnou-li se učitelé šikanu šetřit, mají před sebou velmi těžkou úlohu – měli by se stát psychoterapeuty, kteří pomáhají v krajní nouzi oběti a zároveň by se měli stát vyšetřovateli, kteří vyšetřují závažnou věc. Je velmi důležité, aby si škola od počátku vedla podrobné poznámky – seznam agresorů s tím, kdo, kdy, kde, jak a komu, co dělal a připojit poznámku, kdo to řekl. Tuto informaci samozřejmě nebudou zveřejňovat. Pro účinnou první pomoc, je nejvhodnější lokální a vnější strategie, která mapuje symptomy šikanování. Obsahuje schéma důležitých kroků, které je třeba dodržovat.⁹⁷

1. Rozhovor s informátory a oběťmi

S informací o šikaně mezi dětmi přicházejí často do školy rodiče. Učitelé by neměli jejich výpověď zpochybňovat, měli by jim naslouchat, neskákat do řeči, nereagovat obranně, neříkat, že to není možné nebo nevyjadřovat nedůvěru. Škola by měla být připravena vědět, jak celou situaci řešit. Musí se domluvit s rodiči na spolupráci, na způsobu ochrany dítěte a ubezpečit je, že jim a jejich dítěti pomůže a naznačit příští kroky. Důležité je, aby o rozhovoru s oběťmi šikanování nevěděli ostatní žáci. Je třeba ji ochránit před možnou pomstou agresorů.⁹⁸

2. Nalezení vhodných svědků

Svědky šikany mohou být žáci, kteří s oběťmi sympatizují, kamarádi s ní, nebo ji alespoň neodmítají. Samozřejmě to musí být žáci, kteří jsou nezávislí na agresorech a nepřijali normu šikanování. Zcela zavádějící je doporučení, že pedagog má za svědky vybírat slušné žáky, kteří se dobře učí.⁹⁹

3. Individuální rozhovory se svědky

Se svědky by měl učitel mluvit tak, aby o tom druzí nevěděli, například po vyučování. Pokud si zvolí i vhodnou taktiku, dostane odpovědi na všechny důležité otázky a dozví se, co, kde, kdy a jak se stalo. ¹⁰⁰

4. Ochrana oběti

Šikanované dítě je třeba chránit do doby, než se celá věc vyřeší. Je třeba zajistit zvýšený dozor, kontrolu, zorganizovat bezpečné příchody a odchody dítěte ze školy. V závažném případě je nutné oběť chránit před agresory i tím, že zůstane např. doma. ¹⁰¹

5. Rozhovor s agresory

Před tímto rozhovorem by měl mít učitel již jasnou představu o tom, jak šikana probíhala. Agresoři totiž sami nic neřeknou, vše zapřou a podezření vyvrátí nebo zpochybní. ¹⁰²

Taktika vyšetřování

Podle Fojtíkové je „*taktika na rozdíl od strategie pružná, alternativní. Závisí na odhadu vnitřního vývoje šikany, na věku dětí a na mnoha dalších okolnostech. Zatímco u pokročilé šikany je taktika psychologicky tvrdá a odborně složitá, u počáteční je psychologicky měkká a odborně méně náročná*“. ¹⁰³

Taktika vyšetřování má čtyři části.

1. Zahřívací předkolo

Slouží k navození určité atmosféry. Ta je jiná mluvíme-li s obětí a se svědkem a jiná při pohovoru s agresorem. ¹⁰⁴

2. Monolog

Je důležitý pro to, aby žák – svědek nebo agresor svými slovy řekl, co se přihodilo. Stane se, že se zaplete do vlastní lži. ¹⁰⁵

3. Dialog

Jde o kladení otázek vyšetřovanému žákovi a o jeho odpovědi. Nejběžnější možností je tzv. přitlačení ke zdi. Agresorovi jsou nabídnuty nějaké polehčující okolnosti, když se k věci přizná, zároveň je ubezpečen, že v případě dalšího šikanování bude nekompromisně potrestán. ¹⁰⁶

4. Konfrontace

Není vždy nutná. Může se dělat buď mezi svědky, aby se ujasnily rozpory nebo mezi agresory. ¹⁰⁷

Šikana se stala aktuálním problémem řady našich škola s tím vyvstala i naléhavá potřeba vybavit pedagogy potřebnými informacemi i dovednostmi, s jejichž pomocí bude možné se jí postavit na odpor. ¹⁰⁸

V předcházející kapitole byla popsána strategie a taktika vyšetřování. Zcela zásadně odlišné metody nápravy jsou dle Fojtíkové vnější nátlak a usmíření. ¹⁰⁹

9.2.2 Vnější nátlak a usmíření

Vnější nátlak

Metoda vnějšího nátlaku neřeší příčiny problému, nejde do hloubky vztahů. Jejím cílem je udělat rázně přítrž agresi, zastavit šikanování, ochránit skupinu. Aby byla účinná, je při ní potřeba dodržovat tři základní kroky: ¹¹⁰

1. Individuální nebo komisionální pohovor s agresory a jejich rodiči

Předpokladem pro konání pohovoru je úspěšné dokončení vyšetřovaného případu. Představitelé školy (ředitel, výchovný poradce, třídní učitel, popř. vychovatel, mistr) vytvoří komisi a postupně se sejdou s agresory a jejich rodiči. Komise by měla zvolit následující postup:

- seznámení rodičů agresorů s problémem,
- postupné vyjádření všech pedagogů k problému,
- vyjádření agresora,
- vyjádření rodičů agresora,
- rozhodování komise,
- seznámení rodičů a agresora se závěrem komise. ¹¹¹

Výchovná komise, respektive škola, má k dispozici pro potrestání agresorů běžná i mimořádná opatření. Při šikanování přicházejí v úvahu:

- tzv. výchovná opatření (napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele, podmíněčné vyloučení a vyloučení ze studia),
- snížená známka z chování,

- přeřazení do jiné třídy,
- vyloučení ze školy při opakování nepřijatelného způsobu chování a po rozhodnutí výchovné komise (vyloučení přichází v úvahu pouze na střední škole při splnění povinné školní docházky),
- krátkodobý dobrovolný pobyt dítěte v dětském diagnostickém ústavu, diagnostickém ústavu pro mládež nebo ve středisku výchovné péče,
- umístění dítěte do diagnostického ústavu na základě předběžného opatření soudu a následné nařízení ústavní výchovy. ¹¹²

Součástí postihu by měla být i ze strany školy nabídka ke spolupráci. Dítě by se mělo dozvědět, že je odsouzeníhodné to, co udělalo, ne ono samotné. Při individuálním pohovoru je také důležité přiblížit mu pocity, které způsobilo oběti, a zároveň zjistit další informace o zdrojích a motivacích jeho násilného chování. Neopomenutelným zdrojem informací jsou i rodiče, jejichž stanoviska mohou mnoho napovědět o postojích a hodnotách dítěte. ¹¹³

2. Výsledky šetření oznámit před celou třídou

V počáteční šikaně žáci potrestání viníků přijmou. Je velmi důležité získat děti pro hledání společného řešení celé záležitosti, sednout si s nimi do kruhu a vše s nimi probrat. V případě pokročilé šikany je situace jiná, neboť třída stojí za agresory. Je také potřebné, aby škola demonstrovala svůj pevný morální postoj o tom, že šikanování nebude trpěno. ¹¹⁴

3. Ochrana oběti

Metoda nátlaku potlačuje jen příznaky, a proto není vyloučeno, že se vše nebude opakovat. Z tohoto důvodu je třeba být i po vyšetřování s obětí případně i s jejími rodiči v kontaktu. Setkávat se s ním, s nimi, mít o ni stále zájem. ¹¹⁵

Usmíření

Fojtíková ve svém článku poukazuje na to, že „metoda usmíření sleduje namísto vnějšího donucení k poslušnosti pomocí trestu hlubší proměnu vztahů ve skupině mezi obětí a agresorem. Jejím cílem je eliminovat agresivní, nepřátelské postoje a dojít k domluvě a usmíření. Agresor není tvrdě potrestán. Projevuje se mu naopak důvěra, dostává šanci vše napravit. Při této metodě je důležité, aby si byl vědom toho, že ublížil a aby chtěl odčinit své jednání“. ¹¹⁶ Hlavní předností této metody je také to, že se vyhýbá slabým místům represe. Vychází totiž z poznání, že většina agresorů má často špatné zkušenosti z rodinného prostředí – rodiče je týrají a oni potrestání berou jako další nespravedlnost ze strany školy. ¹¹⁷

9.2.3 Chyby při řešení šikany ze strany pedagogů

Mezi nejčastější chyby při řešení šikany patří:

- Pedagogové nepracují s faktem odlišnosti řešení u počátečních a u pokročilých šikan. Začínají třeba rovnou nahodile hledat svědky.
- Uskuteční se konfrontace obětí a agresorů dohromady, při které dochází k absurdní situaci, kdy sebevědomí agresori přesvědčivě označí za původce všeho zla nejistou oběť a role se naprosto obrátí.
- Učitel vyšetřuje šikanu přímo ve třídě.
- Ředitel si pozve najednou údajné oběti, údajné agresory, jejich rodiče a některé pedagogy, vše řeší bez rozmyslu a ještě to nahrává na magnetofon nebo na video.
- Po vyšetření šikany pozvou naráz všechny rodiče agresorů i s jejich dětmi. Rodiče se společně sjednotí proti nespravedlivému nařčení a s převahou útočí na pedagogy.¹¹⁸

Pokud se udělají při řešení šikany chyby, hrozí vážné nebezpečí, že oběť bude poškozena. Po vyšetření věci a potrestání viníků je třeba i nadále pracovat s celou třídou. Šikana není chřipková epidemie, která po čase ustoupí, je to problém trvalý, a proto je třeba se k němu tak chovat.¹¹⁹

Ve věci šikany zpracoval Kolář pro výchovné poradce ve školách příklady informačních letáků. Tyto letáky by mohly sloužit dětem a mládeži, kteří se trápí kvůli šikaně (*viz příloha č. I, II*). Rovněž by škola mohla mít k dispozici také informační letáky pro rodiče. Příklad lze najít v *příloze č. III*.¹²⁰

9.3 Pomoc oběti

Při práci se šikanovaným dítětem je důležité se zaměřit na dosažení změn v jeho myšlení a chování, na to, aby získal sebedůvěru a sebevědomí, což by možnost šikanování v budoucnu vyloučilo nebo alespoň snížilo na minimum Pöthe ve své knize nabízí takovému dítěti přijmout a dodržovat několik pravidel, které by se daly shrnout následovně:¹²¹

- *svěř se dospělému, kterému důvěřuješ, pamatuj, že svěřit se nikdy neznamená udávat nebo bonzovat,*
- *pokud takového dospělého nemáš, hledej, určitě ho najdeš,*
- *řekni si, že si nezasloužíš, aby ti kdokoliv ubližoval,*

- *získej na svou stranu kamarády a postavte se proti šikaně,*
- *vyhýbej se místům, kde se šikana děje,*
- *je nebezpečné být osamocen, zdržuj se proto ve skupince nebo v dohledu vrstevníků a dospělých,*
- *snaž se násilníka si nevšímat,*
- *i když je to těžké, snaž se nedat před násilníkem najevo svůj vztek nebo rozčilení,*
- *chovej se sebevědomě, nacvičuj sebejistou chůzi, před zrcadlem procvičuj výkřiky – ne, nech mě – nebo smělý pohled do očí násilníka,*
- *pokud se ocitneš v nebezpečí, co nejrychleji zmiz, i za cenu toho, že přijdeš o nějakou věc,*
- *dříve než se rozhodneš pro boj, promluv si s dospělým.*¹²²

9.4 Další možnosti řešení

Jestliže škola nedokáže problém šikany řešit, je možné se podle mé zkušenosti obrátit na odborníky v pedagogicko-psychologické poradně, ve středisku výchovné péče, v krizovém a kontaktním centru či na kurátora pro děti a mládež. Lze rovněž zavolat na Linku bezpečí. Existuje i řada dalších organizací, které se zabývají touto problematikou. Pro zajímavost uvádím Občanské sdružení proti šikaně a Společenství proti šikaně.

9.4.1. Linka bezpečí

Sdružení Linka bezpečí

*Jak již vyplývá ze samotného názvu organizace, Sdružení bylo založeno za účelem pomoci dětem a mladým lidem nejen v jejich obtížných životních situacích, ale i při jejich každodenních starostech a problémech. Je akreditováno v rámci systému sociálně-právní ochrany dětí v České republice.*¹²³

K naplňování jejich poslání slouží následující linky krizové intervence, které Sdružení provozuje:

- Linka bezpečí 800 155 555
- Linka vzkaz domů 800 111 113
- Rodičovská linka 283 852 222
- Internetová linka lb@linkabezpeci.cz¹²⁴

Kontaktní adresa je: Sdružení Linka bezpečí, Ústavní 91/95, 181 21 Praha 8. Základní informace lze nalézt také na internetové adrese: <http://www.linkabezpeci.cz> ¹²⁵

Linka bezpečí

Linka bezpečí byla založena dne 1.září 1994. Je bezplatnou telefonickou linkou krizové intervence pro děti a mládež (do 18 let, studenti do 26 let). V provozu je 24 hodin denně po celý rok a je dostupná z celé České republiky zdarma a to jak z pevné linky, tak i z mobilních telefonů. Linka bezpečí ctí zásadu anonymity klienta. Pokud klient sám nechce, nemusí jí sdělovat své osobní údaje. ¹²⁶

Linka bezpečí pomáhá dětem a dospívajícím řešit jejich těžké životní situace. ¹²⁷ *Slouží především těm, kteří si nevědí rady se svými problémy, cítí se ohroženi, osamělí, zrazení, zmatení a z nejrůznějších důvodů se nechtějí nebo nemohou svěřit někomu ze svého okolí.* ¹²⁸ Přesto však potřebují pochopení, porozumění, podporu, důvěru a zároveň kvalifikovanou radu a pomoc. Dětem a mladistvým je dáván dostatečný prostor k tomu, aby mohli hovořit s konzultantem o své situaci, ventilovat tak své trápení a dospět společně k nějakému možnému řešení. ¹²⁹

Ke každému hovoru je přístupováno velmi zodpovědně, s maximální vážností a důležitostí. ¹³⁰ *Někdy dětem stačí, že si mohly o svém trápení s někým popovídat, tím se jim uleví a získají na svůj problém lepší náhled. Děti volají také opakovaně, například v případech, kdy je jejich problém dlouhodobější, vyvíjí se určitým směrem a ony chtějí vývoj situace průběžně konzultovat. Často mají snahu své problémy řešit sami, ale např. nevědí, na koho se mohou obrátit.* ¹³¹ V tom případě jsou jim poskytnuty potřebné informace. Linka bezpečí disponuje rozsáhlou databází odkazů na různá zařízení zabývající se ochranou dětí, každý dětský klient tak může získat potřebné adresy a telefony. ¹³²

Součástí týmu Linky bezpečí je vedoucí, psychologka a hlavní supervizorka, jedenáct kmenových supervizorů a cca sto externích pracovníků – speciálně vyškolených konzultantů, kteří zajišťují ve směnách provoz telefonických linek. ¹³³ Konzultanti pracují v současné době na 12 terminálech a další 3 terminály mohou fungovat jako miniústředny. ¹³⁴

9.4.2 Občanské sdružení proti šikaně

Toto sdružení vzniklo z iniciativy rodičů dětí postižených šikanou, kteří při hledání pomoci většinou narazili na bariéru nezájmu, nepochopení a arogance. Hlavním cílem je nejen pomoci

v jednotlivých případech ostatním postiženým, ale usiluje o celkovou změnu přístupu k problematice šikany a postoje institucí k jejímu řešení. Spolupracuje s odborníky a řeší otázky psychologické i právní v oblasti šikany. Kontaktní adresa je: Občanské sdružení proti šikaně, Podbabská 17, 160 41 Praha 6. Na stejnou adresu se mohou obracet i ti, kdo potřebují radu či pomoc ve věci šikany. Základní informace o občanském sdružení je možné získat také na internetové adrese: <http://www.sikana.cz> ¹³⁵

9.4.3 Společenství proti šikaně

Jedná se o dobrovolné humanitární sdružení. Pracují v něm odborníci se zaměřením na problematiku šikany, a dále rodiče, kteří mají prožitou a zvládnutou osobní zkušenost s takto postiženým dítětem. Hlavním úkolem je pomoc obětem šikanování a prevence tohoto závažného celospolečenského problému. Pozornost je také věnována celému spektru šikanování, zejména však šikanování ve školách a šikanování dětí a mládeže. V souladu s posláním sdružení je činnost zaměřená na následující oblasti: ¹³⁶

- *Mapování výskytu šikanování ve školách a osvěta veřejnosti o následcích tohoto negativního fenoménu a nutnosti jeho řešení.*
- *Monitorování a dokumentování porušování lidských práv v souvislosti se šikanováním.*
- *Iniciace legislativy, která brání porušování lidských práv obětí šikanování.*
- *Poskytování morální a odborné pomoci obětem šikanování, jejich rodičům a příbuzným.*
- *Realizace preventivních a léčebných programů proti šikanování u dětí a mládeže.*
- *Vzdělávání dospělých - odborníků, rodičů a dalších zájemců v oblasti prevence šikany.*
- *Spolupráce s národními a mezinárodními institucemi v oblasti ochrany osob před šikanou.*
- *Iniciace, podpora a účast na vytváření systémové - primární, sekundární a terciární prevence šikanování dětí a mládeže.* ¹³⁷

Kontaktní adresa je: Společenství proti šikaně, Dr. Michal Kolář, Pedagogicko psychologická poradna SOU a OU, Zelený pruh 1294/50, 147 08 Praha 4. Pobočka Společenství proti šikaně: Klub–poradna, Balbínova ul.6, 120 00 Praha 2. Základní informace lze také získat na internetové adrese: <http://www.sikana.org> ¹³⁸

9.5 Pomoc agresorovi

V případě šikany se samozřejmě nestačí zabývat jenom oběťmi, ale stejnou pozornost, pokud ne větší, věnujeme dítěti, které šikanuje, tedy agresorovi.¹³⁹

Pöthe uvádí, že: *“nejdůležitější je cíleně se zaměřit na odstraňování předpokladů agresivního chování násilníka, které vycházejí z jeho osobnosti, z rodinného prostředí a výchovy a jeho současné situace. Je třeba ovlivňovat postoje a chování jeho rodičů, zaměřit se zejména na nápravu škodlivých výchovných stylů, včetně odstranění tělesného či citového násilí proti dítěti. Nedílnou součástí působení na rodiče je i vyjasnění a předefinování jejich postojů k šikaně a k násilí jako takovému“.*¹⁴⁰

Významným prvkem v ovlivňování chování agresorů - chlapců jsou jejich otcové. Právě ti jim slouží jako vzory, s postoji a motivacemi, v nichž se neustále identifikují. Místem působení na rodiče se může stát pedagogicko-psychologická poradna či středisko výchovné péče spolupracující se školou, ale i kterékoliv jiné pracoviště se zkušeným psychoterapeutem nebo rodinným radcem.¹⁴¹

Působení přímo na dítě zahrnuje nabízení tzv. pozitivních alternativ. Jedná se o aktivity, ve kterých může dítě bezpečně uplatnit svoje silové ambice. Lze sem například zařadit návštěvy sportovních kroužků. Při výběru těchto aktivit upřednostníme kolektivní sporty, ve kterých hlavní roli hraje tělesná síla a průbojnost, jako například fotbal nebo lední hokej. Při těchto sportech se šikanující dítě tedy agresor učí podřizovat se určitým předem daným pravidlům, v jejichž rámci může plně uplatnit svoje tělesné i vůdčí schopnosti. Uvedením šikanujícího dítěte do situací, ve kterých prožije úspěch a získá uznání, můžeme uspokojit jeho potřebu vynucovat si respekt prostřednictvím násilného napadání ostatních dětí. Škála nabízených a doporučených zájmových aktivit zahrnuje i tvořivé činnosti, včetně dramatických kroužků. Pomocí umělecké tvorby pomůžeme šikanujícímu dítěti uvolnit a projevit uskrínuté emoce, například agresi, aniž bychom kohokoli ohrozili.¹⁴²

Za snahu o nápravu a pokrok v chování je potřebné dítě dostatečně chválit a oceňovat. Pokud se jedná o agresora - chlapce, měli bychom oceňovat hlavně ty stránky jeho chování, které jsou okolím, ale hlavně jím samotným, považovány za slabošské nebo nechlapské. Jedná se zejména o prožívání jeho smutku nebo zklamání, které je vyjádřené jinak než agresivitou, například pláčem. Dále u něho oceňujeme každý případ, kdy dokáže neoplatit násilím násilím

nebo když dokáže vyjádřit jakoukoli negativní emoci, například vztek, takovým způsobem, který nikomu neublíží. Tohoto násilníka důsledně vedeme k nejdůležitější schopnosti, tvořící základ nenásilného chování, k empatii, tj. schopnosti vžívat se do pocitů jiných.¹⁴³

Předpokladem pro prevenci šikanování v budoucnu i agresivního a násilného chování v dospělosti je trvalá nebo dlouhodobá změna postojů a sebeprožívání dítěte. Toho můžeme dosáhnout systematickým sledováním a ovlivňováním postojů a chování dítěte a jeho rodiny, které by nemělo být ukončeno ani po dosažení prahu dospívání.¹⁴⁴

10 PREVENCE ŠIKANY

K tomu, abychom šikanování předešli, přirozeně nestačí, abychom se zaměřili jenom na oběti šikany. Šikana není jevem, který se odehrává výhradně mezi šikanujícím - agresorem a šikanovaným - obětí. Vzniká a přežívá v podmínkách daného sociálního a kulturního prostředí, které nejčastěji tvoří škola.¹⁴⁵

Pöthe poukazuje na to, že „každé takovéto prostředí představuje specifické společenství dětí a dospělých, v jehož rámci působí několik faktorů, příznivě či nepříznivě ovlivňujících násilí mezi dětmi. Mezi faktory, které vznik šikany podporují, patří vysoká tolerance k násilí a agresivním formám chování, zdůrazňování předností tělesné síly, neexistence pevných pravidel chování mezi dětmi a zásad zvládání šikany na konkrétní škole, nedostatečná komunikace plynoucí z velkého odstupu mezi dětmi a dospělými, atmosféra nedůvěry a kontrolování, používání tělesných trestů jako prostředků výchovy, vysoký důraz na výkon a soutěživé prostředí a v neposlední řadě nerozpoznání šikany jako problému hodného řešení“.¹⁴⁶

Pozitivním působením a odstraňováním rizikových okolností na straně oběti, agresora i školního prostředí se musí dosáhnout snížení možnosti šikany mezi dětmi na minimum. Základním úkolem je tedy prevence.¹⁴⁷

Pöthe uvádí, že v dětském kolektivu lze šikanování předcházet:

- vytvořením atmosféry otevřenosti a vzájemné solidarity,
- definováním vlastních postojů k podstatě a existenci šikany,
- stanovením jasných pravidel chování v kolektivu,
- vedením pravidelných diskuzí na téma tělesné, etnické či kulturní odlišnosti,

- *vzděláváním v oblasti lidských práv a duchovních tradic,*
- *výchovnými metodami založenými na chvále a ocenění místo trestů a sankcí,*
- *stanovením dohledu nad chováním dětí a cíleným sledováním přímých a nepřímých známek šikany.* ¹⁴⁸

Je nutné, aby se s celou věcí ohledně šikany jako antisociálního chování jedinců i skupin žáků seznámili všichni žáci, učitelé, vychovatelé, výchovní poradci, ředitelé škol a školní inspektoři. Žáci i pedagogové by měli vědět, že tyto formy chování nejsou neškodnou legrací a zábavou, měli by být seznámeni zejména s negativními důsledky šikanování a to jak pro její oběti, tak i pro její pachatele. ¹⁴⁹

Dle článku 3 Metodického pokynu ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení „*odpovídají ředitelé škol a školských zařízení za systémové aktivity školy v oblasti prevence šikanování a agresivity. Vychází se přitom z komplexního pojetí preventivní strategie, která je ve smyslu metodického pokynu ministra k prevenci sociálně patologických jevů součástí minimálního preventivního programu školy*“. ¹⁵⁰

V rámci účinné prevence šikany je při přípravě a realizaci celoškolské strategie důležité zejména:

- Zajistit účast školního metodika prevence a případně i dalších pedagogů v akreditovaných kurzech k problematice šikanování. Školní metodik prevence bude poté informovat všechny pedagogické pracovníky školy nebo školského zařízení o dané problematice. Bude se aktivně podílet na řešení případů šikany a napomáhat svým kolegům zvládnout základní postup a strategii při řešení konkrétních situací.
- Navodit úzkou spolupráci mezi žáky, rodiči a učiteli a jasně vymezit možnosti oznamovat i zárodky šikanování (při zachování důvěrnosti takovýchto sdělení).
- Ve školním řádu jasně stanovit pravidla chování včetně trestů za jejich porušení.
- Zajistit v souladu s pracovním řádem zvýšený a kvalitní dohled a kontrolu pedagogů o přestávkách, před začátkem vyučování, po jeho skončení i během osobního volna, a to hlavně v prostorách, kde k šikanování již došlo nebo kde by k němu mohlo docházet.
- Seznámit učitele se systémem školy pro oznamování a vyšetřování šikanování, vést pečlivou evidenci všech případů agresivního chování a šikanování mezi spolužáky (školní metodik prevence, výchovný poradce).

- Aktivně zapojit do prevence šikanování mezi dětmi i nepedagogické pracovníky.
- Zvyšovat informovanost pedagogů v této oblasti, doplňovat školní knihovnu o literaturu z oblasti tohoto problému, organizovat semináře s odborníky zabývajícími se agresivním chováním a šikanováním, začleňovat témata šikany do dalšího vzdělávání učitelů.
- Informovat pedagogy, žáky i rodiče o tom, co dělat v případě, když se dozvědí o šikanování (např. umístit na vhodné místo kontakty a telefonní čísla na instituce, které se problematikou šikanování zabývají).
- Spolupracovat s odbornými službami resortu školství (pedagogicko-psychologickou poradnou, střediskem výchovné péče a s dalšími odbornými pracovišti, které poskytují poradenské a preventivní služby v regionu, s metodiky preventivních aktivit a s dalšími odborníky v regionu).¹⁵¹

Rodiče by měli se svými dětmi hovořit o problémech a otevřeně mluvit o šikaně včetně projevů a následků. Neměli by své dítě zanedbávat. Naopak by mu měli dávat pocit bezpečí a lásky. Mezi rodiči a dítětem by měl vzniknout vztah založený také na důvěře. Rodiče by měli být rovněž informováni, kam se obrátit v případě setkání se šikanou.¹⁵²

Děti by měly být poučeny o všech negativních následcích, které šikana zanechává a být vychovány tak, aby k šikanování docházelo co nejméně.¹⁵³ To znamená, aby si dokázaly uvědomit závažnost problému a vžít se do pocitů druhých. Zároveň by měly být také schopny vytvářet si vlastní názor, nenechat se ovlivnit okolím a dokázat se bránit případnému útoku. I ony by měly být informovány, kam se s problémem, který se týká šikany, obrátit.¹⁵⁴

PRAKTICKÁ ČÁST

11 CÍL VÝZKUMU A VYMEZENÍ PROBLÉMU

V praktické části jsem si dala za první cíl zmapovat počty incidentů hlášených na Linku bezpečí, které se týkají tématu šikany mezi dětmi a to za období roku 2000 - 2005. Dílčími cíli jsou zjištění, kde se šikana mezi dětmi nejčastěji odehrává a koho se více týká, zda chlapců či dívek. Proto jsem si stanovila následující hypotézy:

Hypotéza č. 1

Šikana mezi dětmi se nejčastěji odehrává ve škole.

Hypotéza č. 2

Ve škole jsou častěji šikanováni chlapci než dívky.

Při stanovení těchto hypotéz vycházím především z mých zkušeností kurátorky pro děti a mládež na oddělení sociálně-právní ochrany dětí, odboru sociálních věcí Městského úřadu v Prachaticích. Při výkonu mé funkce pravidelně spolupracuji s třídními učiteli, výchovnými poradci a preventisty, kteří působí na školách. Jsem rovněž v kontaktu s pedagogicko-psychologickou poradnou, centrem poradensko-psychologických služeb, střediskem výchovné péče, krizovým a kontaktním centrem a s orgány činnými v trestním řízení.

Druhým cílem je ukázat problematiku šikany mezi dětmi ve škole na příkladu z mé praxe a to včetně řešení celé věci.

Třetím cílem práce je vytvoření seznamu organizací a institucí, které poskytují pomoc ve věci šikany a působí na okrese Prachatice. Tento seznam bude sloužit i pro praktické využití.

11.1 Metodologie

Pro první cíl práce bude použita technika: sekundární analýza dat.

Pro druhý cíl práce bude použita technika: kasuistika.

Pro třetí cíl práce bude použita technika: sekundární analýza dat.

12 SBĚR DAT A POPIS VÝZKUMNÉHO VZORKU

Ve věci sběru dat jsem požádala o spolupráci datového analytika ze Sdružení Linky bezpečí pana Ing. Petra Hořejše, který mi poskytnul jejich statistické údaje z celé České republiky a to za období roku 2000 -2005. Tato data jsem zpracovala do přehledných tabulek a grafů.

*S problémem šikany se dle Ing. Hořejše nejvíce dovolávají děti ve věku 11 - 13 let.*¹⁵⁵

12.1 Vedení statistiky na Lince bezpečí

Při statistickém zpracování přijatých volání se na Lince bezpečí soustředují zejména na rozbor hovorů.¹⁵⁶ *Pro účely ukládání do programu jsou rozděleny do následujících skupin:*

- *rodinné vztahy,*
- *problémy s láskou, partnerstvím,*
- *problémy sexuálního zranění a soužití,*
- *vrstevnické vztahy,*
- *šikana, etnické a rasové problémy,*
- *školní problémy,*
- *CAN,*
- *závislosti,*
- *osobnostní a zdravotní problémy,*
- *ostatní témata,*
- *nekatégorizováno.*¹⁵⁷

Jeden telefonát může být i o více problémech.¹⁵⁸

Hovory o problému mohou být při ukládání do softwaru subjektivně ohodnoceny konzultantem jako:

- *reálné: problém se jeví jako skutečný,*
- *skryté: v průběhu hovoru se mohou objevit známky:*
 - *agrese,*
 - *imitace,*
 - *žertů,*
 - *čistě informační charakter,*
 - *jiný náznak chování, který naznačuje, že problém nemusí být reálný.*¹⁵⁹

13 VÝSLEDKY A INTERPRETACE ZÍSKANÝCH DAT

Z Linky bezpečí mi byla poskytnuta následující data, která se týkají problému šikany a to za období roku 2000 - 2005. Data jsem zpracovala do jednotlivých tabulek, které jsou rozčleněny podle let a popisují detailní problémy, se kterými se klienti na Linku bezpečí obraceli. Jedná se o šikany ve škole, šikany mimo školu, etnické a rasové problémy. Tabulky jsou dále členěny podle pohlaví. Vše je doplněno také procentuálním vyjádřením a to i ve vztahu ke všem řešeným tématům.

Dle Ing. Hořejše shrnují poskytnutá data tématické hovory, jak reálné (cca 70 – 75 %), tak i skryté.¹⁶⁰

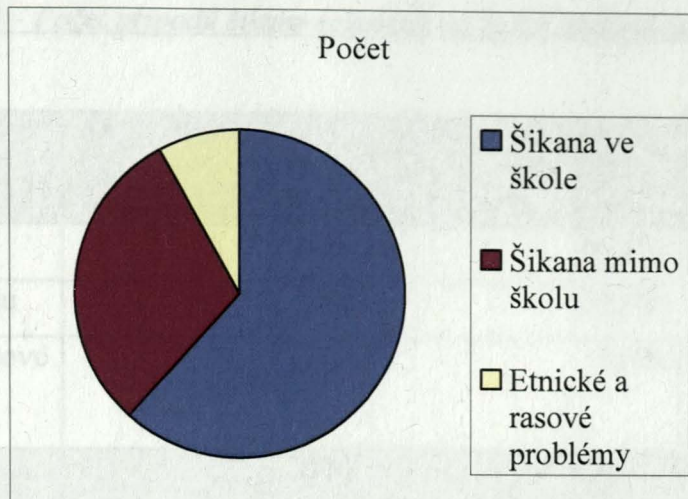
HYPOTÉZA č. 1

Šikana mezi dětmi se nejčastěji odehrává ve škole.

Tabulka a graf č.2 – Počet případů šikany řešených na Lince bezpečí za rok 2000

Rozbor dle témat	Počet	% ze skupiny	% ze všech řešených témat
Šikana ve škole	680	61,7%	1,2%
Šikana mimo školu	333	30,2%	0,6%
Etnické a rasové problémy	90	8,2%	0,2%
CELKEM	1103	100,0%	1,9%

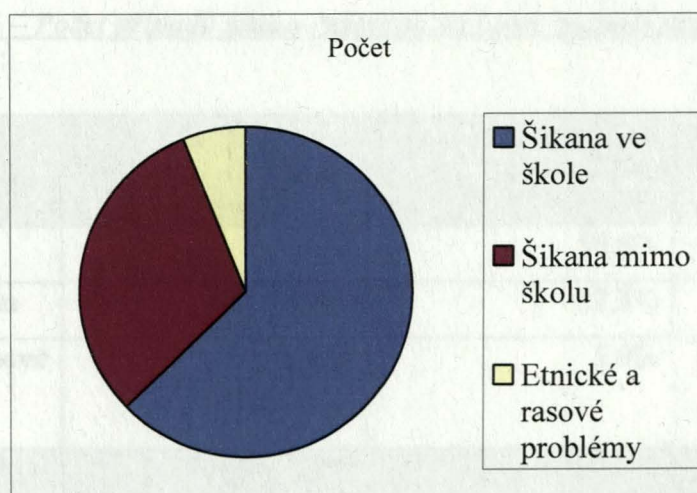
161

Tabulka a graf č.3 – Počet případů šikany řešených na Lince bezpečí za rok 2001

Rozbor dle témat	Počet	% ze skupiny	% ze všech řešených témat
Šikana ve škole	1271	62,9%	1,6%
Šikana mimo školu	626	31,0%	0,8%
Etnické a rasové problémy	125	6,2%	0,2%
CELKEM	2022	100,0%	2,6%

162

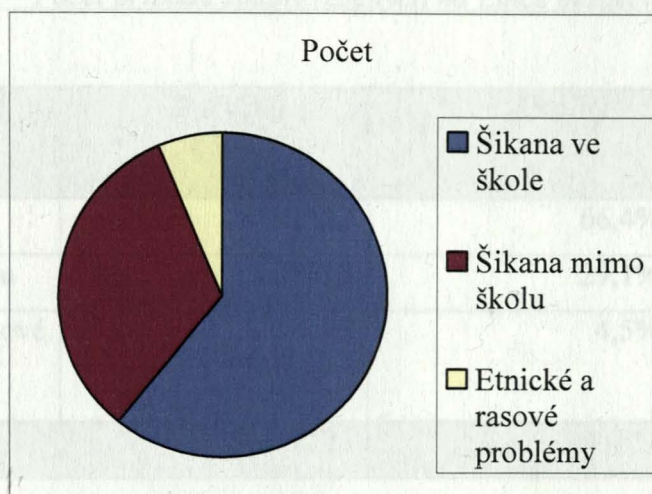

Tabulka a graf č.4 – Počet případů šikany řešených na Lince bezpečí za rok 2002

Rozbor dle témat	Počet	% ze skupiny	% ze všech řešených témat
Šikana ve škole	1819	60,8%	1,8%
Šikana mimo školu	984	32,9%	1,0%
Etnické a rasové problémy	190	6,3%	0,2%
CELKEM	2993	100,0%	2,9%

163

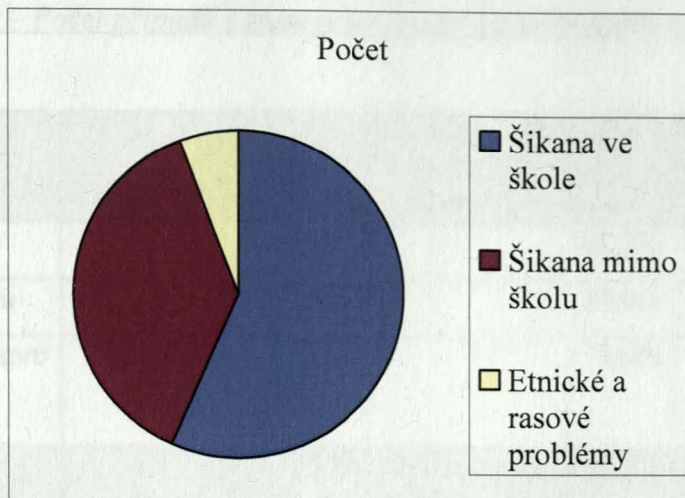
Tabulka a graf č.5 – Počet případů šikany řešených na Lince bezpečí za rok 2003

Tabulka a graf č.5 – Počet případů šikany řešených na Lince bezpečí za rok 2003

Rozbor dle témat	Počet	% ze skupiny	% ze všech řešených témat
Šikana ve škole	1622	56,8%	1,6%
Šikana mimo školu	1067	37,3%	1,1%
Etnické a rasové problémy	169	5,9%	0,2%
CELKEM	2858	100,0%	2,8%

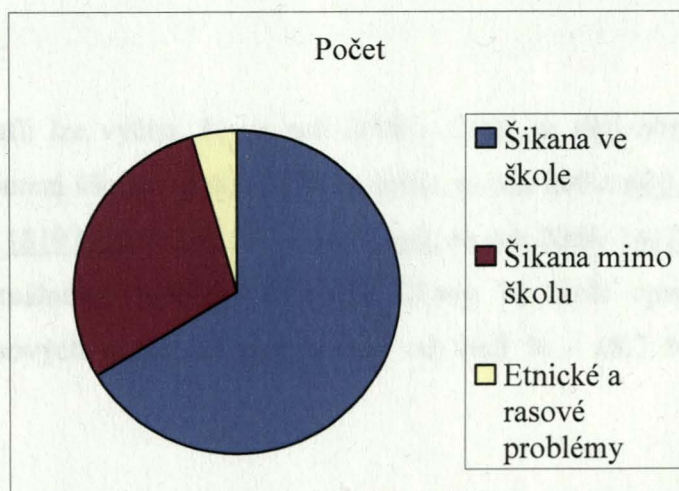
164

Tabulka a graf č.6 – Počet případů šikany řešených na Lince bezpečí za rok 2004

Rozbor dle témat	Počet	% ze skupiny	% ze všech řešených témat
Šikana ve škole	1412	66,4%	2,0%
Šikana mimo školu	618	29,1%	0,9%
Etnické a rasové problémy	95	4,5%	0,1%
CELKEM	2125	100,0%	3,0%

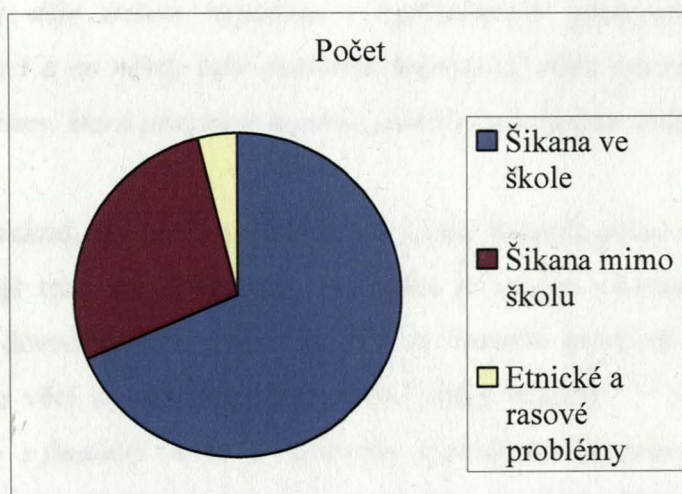
165

Tabulka a graf č.7 – Počet případů šikany řešených na Lince bezpečí za rok 2005

Rozbor dle témat	Počet	% ze skupiny	% ze všech řešených témat
Šikana ve škole	1051	68,7%	2,0%
Šikana mimo školu	419	27,4%	0,8%
Etnické a rasové problémy	59	3,9%	0,1%
CELKEM	1529	100,0%	2,9%

166

Z tabulek a grafů lze vyčíst, že za rok 2000 – 2005 se děti obraceli na Linku bezpečí nejčastěji s problémem šikany ve škole. Ta se řešila za rok 2000: 680 krát, za rok 2001: 1271 krát, za rok 2002: 1819 krát, za rok 2003: 1622 krát, za rok 2004: 1412 krát, za rok 2005: 1051 krát. Dle procentuálního vyjádření se počty šikany ve škole oproti šikaně mimo školu a etnických a rasových problémů pohybovaly od 56,8 % - 68,7 %. Šikana ve škole tak suverénně vedla.

Dále děti trápila i šikana mimo školu. Ta se objevila v počtu od 333 – 1067 případů.

Děti si také stěžovaly na etnické a rasové problémy, které se řešily od 59 – 190 případů.

Ve vztahu ke všem řešeným tématům na Lince bezpečí se problém šikany za období roku 2000-2005 pohybuje v rozmezí od 1,9 % - 3,0 %.

Hypotéza č. 1 se potvrdila. Toto vysvětlují především tím, že děti tráví ve škole mnoho času, několik hodin denně. Povinná školní docházka je u nás devítiletá. Řada dětí poté pokračuje i v další přípravě na budoucí povolání. Skutečnost, že se šikana mezi dětmi nejčastěji odehrává ve škole, mohu potvrdit i z mé praxe. Uvádí to rovněž i Pöthe. Dle něj *její četnost neustále narůstá.*¹⁶⁷ Svědčí o tom i zkušenosti mnohých pedagogů.¹⁶⁸ Podle Matouška se šikaně ve škole daří proto, že *ve vyšších třídách, ve kterých se učitelé na každý předmět střídají, nemá pedagogický sbor naději se dozvědět, že se něco takového mezi dětmi děje.*¹⁶⁹ Říčan k problematice sděluje, že *se spíše většina šikany odehrává ve škole o přestávkách, v šatnách, na WC nebo na dalších místech, kde jsou děti bez dozoru. Méně nápadným způsobem se tak děje ovšem nejednou i v přítomnosti pedagoga. Co učitel považuje za nevinnou legraci a co někdy také nevinnou legrací je, může být ve skutečnosti předebrou nebo nácvikem šikany, která propukne naplno, jakmile se pedagog vzdálí.*¹⁷⁰

Výzkum dále ukázal, že od roku 2000 se na Lince bezpečí počet případů šikany ve škole zvýšil. Ing. Hořejš toto vysvětluje tím, že nárůst je spojen s nárůstem celkových hovorů. Domnívá se, že důvodem jsou dvě příčiny a to finanční prostředky a počet konzultantů. Nedostatek těchto věcí se odrazil na činnosti Linky bezpečí.¹⁷¹ *Do roku 2000 se Linka bezpečí potýkala s finanční krizí a nemohla vyškolovat konzultanty, kteří pak chyběli na službách. Od roku 2000 si Linka bezpečí mohla dovolit pořádat až čtyři turnusy kurzů pro konzultanty a tato investice se projevila v nárůstu přijatých hovorů.*¹⁷²

Říčan ke zvýšení počtu incidentů, které se týkají šikany mezi dětmi uvádí, že agresivita mládeže celkově stoupá, je to patrné i ze statistik násilných trestných činů. Šikany tak přibývá, stejně jako jiné agrese.¹⁷³

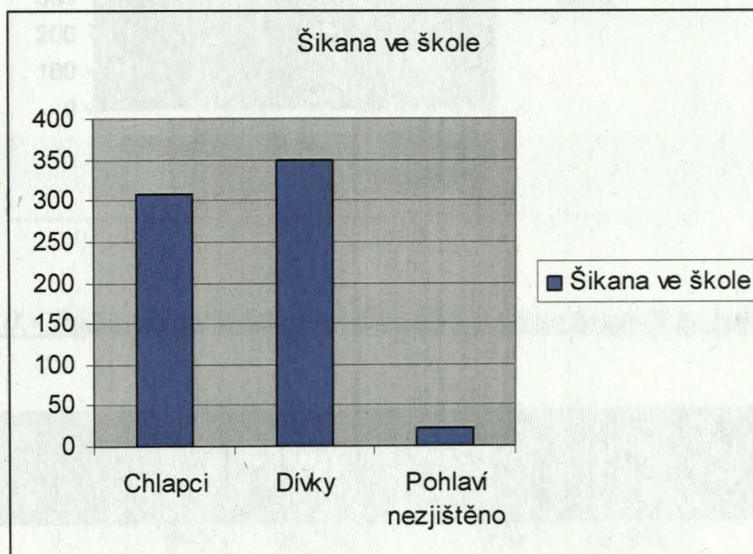
HYPOTÉZA č. 2

Ve škole jsou častěji šikanováni chlapci než dívky.

Tabulka a graf č.8 – Počet případů šikany řešených na Lince bezpečí za rok 2000 dle pohlaví

Rozbor dle témat	Chlapci	%	Dívky	%	Pohlaví nezjištěno	%
Šikana ve škole	309	45,4%	350	51,5%	21	3,1%
Šikana mimo školu	179	53,8%	139	41,7%	15	4,5%
Etnické a rasové problémy	41	45,6%	47	52,2%	2	2,2%
CELKEM	529	48,0%	536	48,6%	38	3,4%

174

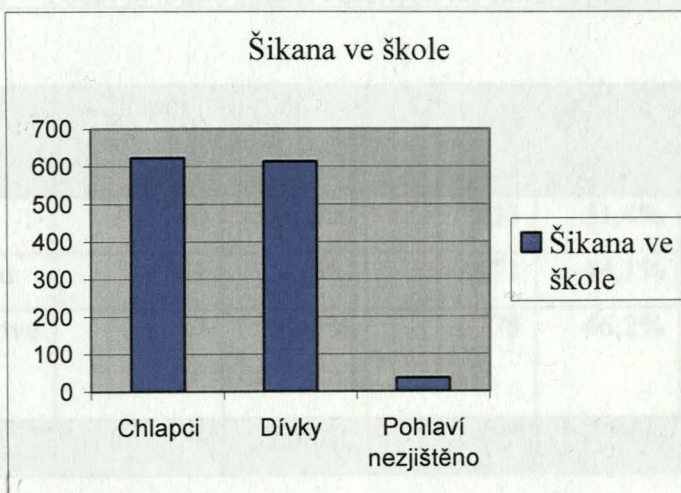

Tabulka a graf č.9 – Počet případů šikany řešených na Lince bezpečí za rok 2001 dle pohlaví

Rozbor dle témat	Chlapci	%	Dívky	%	Pohlaví nezjištěno	%
Šikana ve škole	622	48,9%	613	48,2%	36	2,8%
Šikana mimo školu	344	55,0%	263	42,0%	19	3,0%
Etnické a rasové problémy	60	48,0%	62	49,6%	3	2,4%
CELKEM	1026	50,7%	938	46,4%	58	2,9%

175

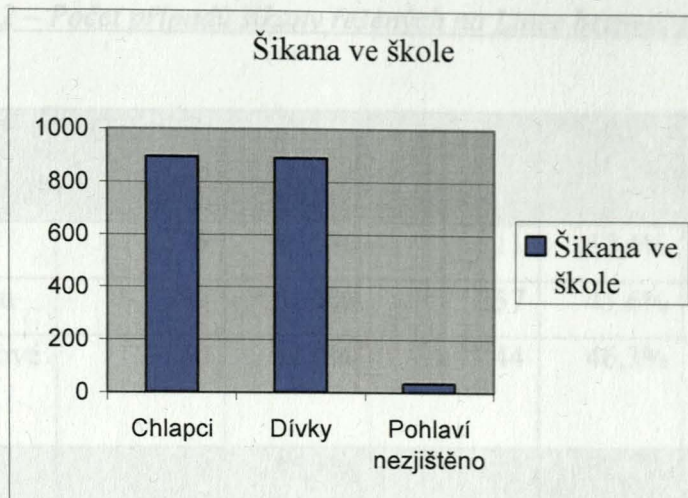
Šikana ve škole

Tabulka a graf č.10 – Počet případů šikany řešených na Lince bezpečí za rok 2002 dle pohlaví

Rozbor dle témat	Chlapci	%	Dívky	%	Pohlaví nezjištěno	%
Šikana ve škole	895	49,2%	890	48,9%	34	1,9%
Šikana mimo školu	505	51,3%	451	45,8%	28	2,8%
Etnické a rasové problémy	96	50,5%	89	46,8%	5	2,6%
CELKEM	1496	50,0%	1430	47,8%	67	2,2%

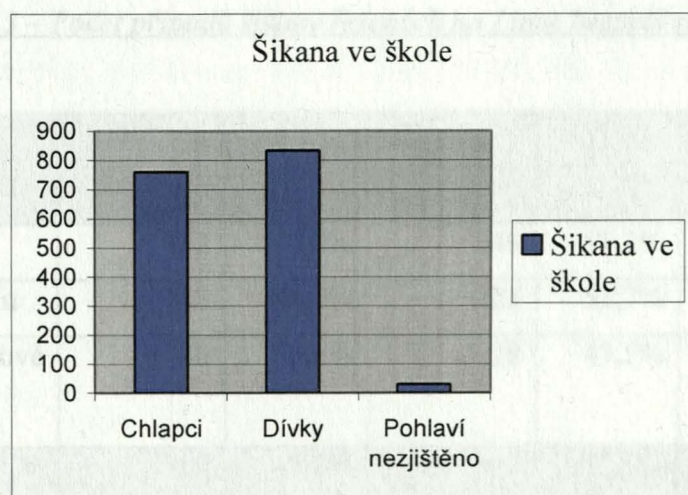
176

Tabulka a graf č.11 – Počet případů šikany řešených na Lince bezpečí za rok 2003 dle pohlaví

Rozbor dle témat	Chlapci	%	Dívky	%	Pohlaví nezjištěno	%
Šikana ve škole	760	46,9%	833	51,4%	29	1,8%
Šikana mimo školu	581	54,5%	471	44,1%	15	1,4%
Etnické a rasové problémy	87	51,5%	78	46,2%	4	2,4%
CELKEM	1428	50,0%	1382	48,4%	48	1,7%

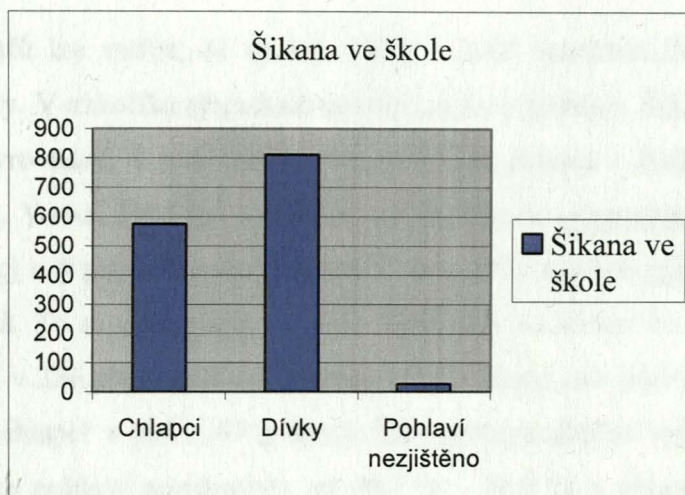
177

Tabulka a graf č.12 – Počet případů šikany řešených na Lince bezpečí za rok 2004 dle pohlaví

Rozbor dle témat	Chlapci	%	Dívky	%	Pohlaví nezjištěno	%
Šikana ve škole	575	40,7%	811	57,4%	26	1,8%
Šikana mimo školu	354	57,3%	257	41,6%	7	1,1%
Etnické a rasové problémy	50	52,6%	44	46,3%	1	1,1%
CELKEM	979	46,1%	1112	52,3%	34	1,6%

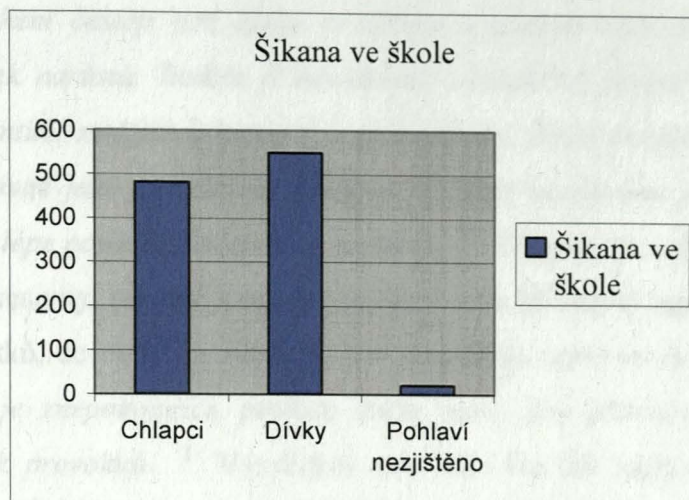
178

Tabulka a graf č.13 – Počet případů šikany řešených na Lince bezpečí za rok 2005 dle pohlaví

Rozbor dle témat	Chlapci	%	Dívky	%	Pohlaví nezjištěno	%
Šikana ve škole	482	45,9%	549	52,2%	20	1,9%
Šikana mimo školu	188	44,9%	225	53,7%	6	1,4%
Etnické a rasové problémy	30	50,8%	28	47,5%	1	1,7%
CELKEM	700	45,8%	802	52,5%	27	1,8%

179

Z tabulek a grafů lze vyčíst, že za rok 2000 – 2005 telefonovali na Linku bezpečí jak chlapci, tak i dívky. V několika případech nebylo pohlaví zjištěno. Šikana ve škole trápila obě pohlaví celkem vyrovnaně. V roce 2000 byl rozdíl mezi chlapci a dívkami v počtu 41 případů ve prospěch dívek. V roce 2001 byl rozdíl ve výši 9 případů ve prospěch chlapců. V roce 2002 převyšovali chlapci o 5 případů nad dívkami. V roce 2003 naopak převyšovaly dívky chlapce počtem 73 případů. To se opakovalo i v roce 2004, kdy se šikana ve škole dotýkala výrazně děvčat. Rozdíl byl v 236 případech ve prospěch dívek. Tento stav potvrdil i rok 2005, kdy opět vedly dívky nad chlapci v počtu 67 případů. Dle procentuálního vyjádření se počty šikany ve škole z hlediska pohlaví pohybovaly od 40,7 % - 49,2 % u chlapců, a 48,2 % - 57,4 % u dívek.

Na šikanu mimo školu si stěžovalo v období roku 2000-2005 více chlapců, s výjimkou roku 2005, kde převládaly dívky. Rozdíly v počtu případů dle pohlaví se pohybovaly v rozmezí 37 -110 případů.

Etnické a rasové problémy řešili za rok 2000-2005 chlapci i dívky. S výjimkou roků 2000 a 2001 se toto týkalo více chlapců. Rozdíly v počtu případů dle pohlaví byly však minimální a to od 2 – 9 případů.

Hypotéza č. 2 se nepotvrdila. Přesto podle mých zkušeností jsou ve škole častěji šikanováni chlapci než dívky. Toto potvrzuje i Říčan, který píše, že oběti se stávají podstatně více chlapci než dívky.¹⁸⁰ Opírám se také o názor Antier, jenž je odbornicí v oblasti dětské psychiatrie a uvádí, že *agresivita je spíše výsadou chlapců, kteří mají rádi hry plné násilí*

a jsou také mnohem častěji než dívky iniciátory trestných činů. Přesto Antier pozoruje, že agresivita dívek narůstá. Rodiče ji nevědomky odmalička podporují. Dívky jsou vedeny k nové ženské identitě, směsici koketnosti a emancipace. Malá nebojácná dívka, posuzovaná kdysi spíše negativně jako nevydařený chlapec, je dnes oceňována jako šikovné dítě, které si (tak jako muži) lépe poradí s životními nesnázemi. ¹⁸¹ Obecně lze u dívek pozorovat výrazný vzestup slovní agresivity, posléze k ní i ve zvýšené míře přistupují agresivní protispolečenské činy. Party výrostků, do nichž se sdružují, jim usnadňují cestu ke zločinnosti. ¹⁸² *Tato nová agresivita dívek je znepokojující, protože místo toho, aby přirozenou agresivitu chlapců tlumily, ji naopak provokují.* ¹⁸³ Vysvětlení celé věci lze tak najít u Lovasové, která toto odůvodňuje tím, že dívky mají méně bariér při sdělování obav, úzkostí a traumat. Zatímco chlapci volí mnohdy raději pozici tichého trpitele. ¹⁸⁴

Pracuji jako kurátorka pro děti a mládež na oddělení sociálně-právní ochrany dětí, odboru sociálních věcí Městského úřadu v Prachaticích. Naše oddělení zajišťuje výkon sociálně-právní ochrany dětí, kterou se rozumí zejména ochrana práv dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu. Naše činnost je zaměřena na ty nezletilé děti, které vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají povinnou školní docházku, požívají alkohol nebo návykové látky, opakovaně nebo soustavně se dopouští přestupků či trestných činů. Často se setkávám i s dětmi, které mají opakované poruchy chování závažného rázu - jako je agresivita - nebo s dětmi, které utíkají z nejrůznějších důvodů z domova či ústavních zařízení.

Z mé dosavadní praxe vybírám následující kasuistiku, která se týká problematiky šikanování mezi dětmi ve škole.

Celý případ se odehrál na základní škole v malé obci nedaleko Prachatic a to v období měsíců září 2005 - prosinec 2005. Tři žáci ve věku 10, 11 a 13 let šikanovali 9-letého chlapce jménem Tomáš. Vymáhali od něj finanční hotovost v různých částkách. Pod pohrůzkou násilí jej nutili k tomu, aby z domova odcizoval peníze, které jim poté dával pro jejich vlastní potřebu, přičemž od něj postupně vynutili částku ve výši nejméně 5450,-Kč. Ze začátku za ním chodili nepravidelně a vyhrožovali mu, že když jim nedá 50,-Kč, tak že mu ublíží. Tomáš toto odmítal dělat, chtěl vždy utéct, oni jej ale chytili, povalili na zem a zkopali. Vzhledem k tomu, že z nich měl stále větší strach a agresivita se u nich stupňovala, začal Tomáš z domova odcizovat peníze otci z peněženky. Vždy jim je předával o přestávce na toaletě ve škole. Agresoři si o peníze říkali stále častěji a už jim nestačily malé částky. Dokonce jej přinutili, aby z domova přinesl 4000,-Kč. Kluci si za peníze kupovali různé sladkosti, pití a hračky. O tom, že jim musel dávat peníze, Tomáš nikomu nic neřekl, styděl se to říct. Do školy se bál chodit, stěžoval si, že ho bolí břicho. Prospěch ve škole se mu také zhoršil. Když přišel domů s modřinami, vymlouval se rodičům, že zakopnul, upadl atd. Jeho otec si všiml, že se mu z peněženky ztrácejí peníze. Několikrát s ním o tom mluvil, Tomáš byl ale zakřiknutý, vše popíral. Když se ztratila již velká částka peněz, uhodili na něj oba rodiče a Tomáš se ke všemu přiznal. Rodiče oznámili celou věc do školy, která případ zdokumentovala a předala k prošetření na policii. Jednání žáků bylo ze strany policie klasifikováno jako čin jinak trestný a to vydírání podle § 235 odst. 1 trestního zákona ve spolupachatelství. Policie celou věc poté odložila, neboť trestní stíhání agresorů bylo nepřipustné a to pro nedostatek jejich věku. Státní zastupitelství nato podalo na agresory

k soudu návrh na uložení opatření a to podle zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže. U soudu bylo vše znovu s agresory projednáno a poté bylo upuštěno od uložení opatření a to dohledu probačního úředníka. Škola agresory potrestala druhým stupněm z chování. Naše oddělení s nimi provedlo výchovné pohovory, kde byli upozorněni na nevhodnost svého jednání a na možné následky. Ty vzali na vědomí a přislíbili nápravu. Odcizené peníze byly navráceny. Žáci se za své chování byli také Tomášovi osobně omluvit. Jeho rodiče také zvažovali přestup Tomáše na jinou základní školu. On ale nechtěl, chtěl zůstat tam, kde je. Nyní je vše již v pořádku. Jeho prospěch ve škole se zlepšil, celkově se zklidnil. Vedení školy zvýšilo nad žáky kontrolu a dohled ze strany pedagogů.

Charakteristika šikanování: cílené a opakované užití násilí skupinou, šikana: fyzická, psychická, místo: základní škola, doba trvání: září 2005 – prosinec 2005, počet agresorů: 3, počet obětí: 1, pohlaví agresorů: mužské, pohlaví obětí: mužské, věk agresorů: 10, 11, 13 let, věk obětí: 9 let, z pohledu práva: čin jinak trestný vydírání podle § 235 odst. 1 trestního zákona ve spolupachatelství.

Projevy šikanování: šikana fyzická přímá aktivní, verbální aktivní přímá.

Příčiny vzniku šikany: touha po moci, motiv krutosti, tlak kolektivu, zvědavost, experiment.

Agresoři: výukové problémy (specifické poruchy učení, rozumové schopnosti v pásmu podprůměru), výchovné problémy díky špatnému rodinnému zázemí (otec alkoholik, který fyzicky napadal matku, rozvod v rodině, neustálé stěhování rodiny, finanční problémy v rodině, zdravotní problémy matky, nový partner a narození polorodého sourozence), v chování sklon k impulzivitě, k iracionálnějšímu řešení náročných situací, nižší schopnost empatie, preferování uspokojování vlastních potřeb bez ohledu na ostatní, lhaní, podvody, krádeže, nedostatečné využití volného času.

Oběť: menší fyzická zdatnost, nižší věk, velmi dobré finanční zabezpečení rodiny.

Následky šikany: psychické, fyzické, sociální.

Postup šetření a řešení:

Rodiče - poskytnutí dítěti maximální citové opory, návštěva školy.

Škola - rozhovor s informátory a obětí, nalezení vhodných svědků, individuální rozhovory se svědky, ochrana oběti, rozhovor s agresory, komisionální pohovor s agresory a jejich rodiči (výchovná komise, agresorům uděleny druhé stupně z chování), výsledky šetření oznámeny před celou třídou, ochrana oběti, zvýšení dohledu a kontroly, vše předáno policii, kontaktováno oddělení sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD), odboru sociálních věcí Městského úřadu v Prachaticích.

Policie – šetření ve věci činu jinak trestného vydírání podle § 235 odst. 1 trestního zákona ve spolupachatelství, odloženo pro nedostatek věku, předáno státnímu zastupitelství.

Státní zastupitelství - podalo na agresory k soudu návrh na uložení opatření a to podle zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže.

Soud – jednání s agresory a jejich rodiči, upuštěno od uložení opatření a to dohledu probačního úředníka.

OSPOD – výchovné pohovory.

Agresoři – peníze navráceny, osobní omluva oběti.

Oběť – celkové zklidnění, zlepšení prospěchu, přestup na jinou školu ne.

Závěr:

V tomto případě se jednalo o klasický případ šikany. Podle mého názoru postupovali jak rodiče, tak i škola při řešení šikany mezi dětmi ve škole správně. Agresoři byli za své nevhodné chování potrestáni. Oběti byla poskytnuta ze strany rodičů opora a ze strany školy ochrana. Vedení školy bych jen vytkla to, že nezabezpečila dozor pedagogů nad dětmi o přestávce (na toaletě). Zároveň si učitelé nevšimli znaků, které nasvědčovaly, že s obětí není cosi v pořádku (přímé i nepřímé známky).

15 KDE HLEDAT POMOC NA OKRESE PRACHATICE

Pro praktické využití jsem vytvořila následující seznam organizací a institucí, které poskytují pomoc ve věci šikany a působí na okrese Prachatice.

Seznam

Pedagogicko-psychologická poradna České Budějovice, Nerudova 59, PSČ 370 01, pracoviště Prachatice, Zlatá Stezka 245, PSČ 383 01, tel. 388 318 914 ¹⁸⁵

Synthesia centrum poradensko-psychologických služeb Prachatice, Soumarská 367, PSČ 383 01, tel. 388 316 127 ¹⁸⁶

Klinická psychologie Prachatice, PhDr. Anna Klimperová, Nemocniční 204, PSČ 383 01, tel. 388 316 241 ¹⁸⁷

Středisko výchovné péče Spirála Prachatice, Zlatá Stezka 240, PSČ 383 01, tel. 728 310 150, detašované pracoviště Dětského diagnostického ústavu, Homole 90, České Budějovice, PSČ 370 01 ¹⁸⁸

Krizové a kontaktní centrum Prachatice, U Stadionu 397, PSČ 383 01, tel. 388 310 147 ¹⁸⁹

Linka důvěry při Krizovém kontaktním centru v Prachaticích, U Stadionu 397, PSČ 383 01, tel. 388 310 147 ¹⁹⁰

Městský úřad Prachatice, odbor sociálních věcí, oddělení sociálně-právní ochrany dětí, Velké náměstí 3, PSČ 383 01, tel. 388 607 340, 388 607 234 ¹⁹¹

Městský úřad Vimperk, odbor sociálních věcí a zdravotnictví, Steinbrenerova 6, pracoviště Nad Stadionem 199, PSČ 385 17, tel. 388 459 021 ¹⁹²

Městský úřad Prachatice, odbor kultury, školství a cestovního ruchu, Velké náměstí 3, PSČ 383 01, tel. 388 607 529, 388 607 523 ¹⁹³

Městský úřad Vimperk, odbor školství, kultury a cestovního ruchu, Steinbrenerova 6, PSČ 385 01, tel. 388 402 260 ¹⁹⁴

Městský úřad Prachatice, odbor vnitřních věcí, oddělení přestupků, Velké náměstí 3, PSČ 383 01, tel. 388 607 266, 388 607 514 ¹⁹⁵

Městský úřad Vimperk, odbor vnitřních věcí, oddělení přestupků, Steinbrenerova 6, PSČ 385 01, tel. 388 411 860 ¹⁹⁶

Městská policie Prachatice, Velké náměstí 11, PSČ 383 01, tel. 156, 388 607 550 ¹⁹⁷

Městská policie Vimperk, Steinbrenerova 6, PSČ 385 01, tel. 156, 388 411 365 ¹⁹⁸

Městská policie Netolice, Mírové náměstí 208, PSČ 384 11, tel. 388 324 301 ¹⁹⁹

Policie ČR, Okresní ředitelství, Služba kriminální policie a vyšetřování, Oddělení obecné kriminality, Pivovarská 4, Prachatice, PSČ 383 24, tel. 974 236 445 ²⁰⁰

Policie ČR, Okresní ředitelství Prachatice, Obvodní oddělení Prachatice, Pod Lázněmi 325, PSČ 383 01, tel. 388 310 601 ²⁰¹

Policie ČR, Okresní ředitelství Prachatice, Obvodní oddělení Vimperk, 1. máje 73, PSČ 385 01, tel. 388 411 067 ²⁰²

Policie ČR, Okresní ředitelství Prachatice, Obvodní oddělení Netolice, Václavská 120, PSČ 384 11, tel. 388 324 304 ²⁰³

Policie ČR, Okresní ředitelství Prachatice, Obvodní oddělení Volary, Soumarská 376, PSČ 384 51, tel. 388 333 158 ²⁰⁴

Policie ČR, Okresní ředitelství Prachatice, Obvodní oddělení Horní Vltavice, PSČ 384 91, tel. 388 436 020 ²⁰⁵

ZÁVĚR

Prvním cílem mé práce bylo zmapovat počty incidentů, které se týkají šikany mezi dětmi ve škole. K tomu mi posloužila statistická data získaná z Linky bezpečí a to za období roku 2000 - 2005.

Bylo zjištěno, že ve vztahu ke všem řešeným tématům na Lince bezpečí, se problém šikany pohybuje v rozmezí od 1,9 % - 3,0 %. S problémem šikany se nejvíce dovolávají děti ve věku 11 - 13 let. Z výzkumu dále vyplynulo, že se na Linku bezpečí nejčastěji obraceli děti s tématem šikany, která se odehrávala ve škole. Dle procentuálního vyjádření to bylo od 56,8 - 68,7 % oproti šikaně mimo školu a etnických a rasových problémů. Má hypotéza o nejčastějším výskytu šikany mezi dětmi ve škole se tak potvrdila. Tuto skutečnost rovněž uvádí i literatura, která se této problematice také věnuje. Výzkum dále ukázal, že od roku 2000 se na Lince bezpečí počet případů šikany ve škole zvýšil. Nárůst je spojen s nárůstem celkových hovorů. Důvodem jsou dvě příčiny a to finanční prostředky a počet konzultantů. Do roku 2000 se Linka bezpečí potýkala s finanční krizí a nemohla vyškolovat konzultanty, kteří pak chyběli na službách. Od roku 2000 si Linka bezpečí mohla dovolit pořádat až čtyři turnusy kurzů pro konzultanty a tato investice se projevila v nárůstu přijatých hovorů. Zvýšení počtu incidentů v této oblasti je také dále dáno agresivitou mládeže, která celkově stoupá.

Zajímavý faktem, který výzkum odhalil, bylo to, že šikana ve škole trápila jak chlapce, tak i dívky celkem vyrovnaně. Má hypotéza se v tomto směru nepotvrdila. Předpokládala jsem vyšší počet problémů na straně chlapců. Tento názor zaujímají také ostatní autoři. Výsledky výzkumu lze odůvodnit tím, že dívky snadněji sdělují své obavy, úzkosti a trápení. Zatímco chlapci si mnohdy nechávají svá traumata pro sebe a volí tak pozici tichého trpitele. Objevují se však již i znepokojující informace o narůstající agresivitě na straně dívek, které jsou v současné době vedeny k nové ženské identitě, směsici koketnosti a emancipace. V budoucnosti se tak dle mého názoru může situace úplně změnit. Dle výzkumu si dále na šikana mimo školu stěžovali na Lince bezpečí více chlapci s výjimkou roku 2005, kde převládaly dívky. Etnické a rasové problémy byly zastoupeny u obou pohlaví téměř stejně. Rozdíly v počtu řešených případů byly minimální a to od 2 – 9 případů.

Zpracované informace se týkaly jen Linky bezpečí. Bylo by zajímavé je posoudit se statistikami orgánů činných v trestním řízení a dalších subjektů zabývajících se touto problematikou.

Druhý cílem mé práce bylo ukázat problematiku šikany mezi dětmi ve škole na příkladu z mé praxe kurátorky pro děti a mládež na oddělení sociálně-právní ochrany dětí, odboru sociálních věcí Městského úřadu v Prachaticích a to včetně řešení celé věci. Zpracovala jsem proto jeden klasický kasuistický případ z mé praxe, na kterém jsem přiblížila celý průběh šikanování mezi dětmi včetně mého rozboru.

Třetím cílem práce bylo vyhledání zařízení, které poskytují pomoc ve věci šikany a působí na okrese Prachatice. Tento seznam jsem vytvořila. Bude sloužit i pro praktické využití, neboť bude distribuován na všechny školy na okrese.

Mým osobním cílem bylo nastínit nejen dětem a jejich rodičům, ale i pedagogům celé téma šikany mezi dětmi ve škole včetně pomoci a řešení. Tento cíl bude naplněn díky mému zaměstnání, při kterém pravidelně spolupracuji se školami, kde přednáším dětem různá témata z mého oboru. Po vypracování mé bakalářské práce zařadím do programu rovněž problematiku šikany mezi dětmi ve škole. Od nového školního roku tak budu moci s touto věcí seznámit nejen děti v rámci různých besed, ale i rodiče na třídních schůzkách, kam jsem také pravidelně zvána a pedagogy při jejich poradách konaných na Městském úřadu v Prachaticích, kterých se rovněž účastním.

Doufám, že se mi podařilo problém šikany mezi dětmi ve škole objasnit. Mějme prosím oči otevřené a všimějme si více volání dětí o pomoc tak, aby k šikaně docházelo, co možná nejméně a aby se tento sociálně-patologický jev minimalizoval. K tomu je nutné začít s výchovou již od útlého věku, vštěpovat dětem morální a společenská pravidla a vyžadovat jejich dodržování.

SEZNAM ODKAZŮ

- 1) DRTINOVÁ, J., *Šikana. Trápí tě? Zavolej nám*, (leták), 1995, s. neuvedena
- 2) *Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení*, 28 275/2000-22, s. 1
- 3) DRTINOVÁ, J., *Šikana. Trápí tě? Zavolej nám*, (leták), 1995, s. neuvedena
- 4) KOLÁŘ, M., *Bolest šikanování*, 2001, s. 32-35
- 5) KRAMULOVÁ, D., *Ulomit šikaně první růžky*, in *Rodina a škola*, 11/2003, s. 11
- 6) DRTINOVÁ, J., *Šikana. Trápí tě? Zavolej nám*, (leták), 1995, s. neuvedena
- 7) CHODĚRA, O., *Šikanování z hlediska práva*, in Kolář, M., *Bolest šikanování*, 2001, s. 213
- 8) CHODĚRA, O., *Šikanování z hlediska práva*, in Kolář, M., *Bolest šikanování*, 2001, s. 213
- 9) CHODĚRA, O., *Šikanování z hlediska práva*, in Kolář, M., *Bolest šikanování*, 2001, s. 214-215
- 10) CHODĚRA, O., *Šikanování z hlediska práva*, in Kolář, M., *Bolest šikanování*, 2001, s. 215-216
- 11) CHODĚRA, O., *Šikanování z hlediska práva*, in Kolář, M., *Bolest šikanování*, 2001, s. 217
- 12) *Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení*, 28 275/2000-22, s. 2
- 13) CHODĚRA, O., *Šikanování z hlediska práva*, in Kolář, M., *Bolest šikanování*, 2001, s. 216-217
- 14) *Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů*, s. 235
- 15) CHODĚRA, O., *Šikanování z hlediska práva*, in Kolář, M., *Bolest šikanování*, 2001, s. 216
- 16) LOVASOVÁ, L., *Šikana – komplikovaný problém*, in *Právo a rodina*, 12/2005, s. 9
- 17) *Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů*, s. 19
- 18) *Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení*, 28 275/2000-22, s. 2
- 19) CHODĚRA, O., *Šikanování z hlediska práva*, in Kolář, M., *Bolest šikanování*, 2001, s. 217
- 20) CHODĚRA, O., *Šikanování z hlediska práva*, in Kolář, M., *Bolest šikanování*, 2001, s. 217

- 21) ELLIOTTOVÁ, M., *Jak ochránit své dítě*, 1995, s. 83
- 22) ELLIOTTOVÁ, M., *Jak ochránit své dítě*, 1995, s. 83
- 23) KOLÁŘ, M., *Bolest šikanování*, 2001, s. 32
- 24) KOLÁŘ, M., *Bolest šikanování*, 2001, s. 32
- 25) KOLÁŘ, M., *Bolest šikanování*, 2001, s. 32
- 26) KOLÁŘ, M., *Skrytý svět šikanování ve školách*, 1997, s. 20, 24
- 27) KOLÁŘ, M., *Bolest šikanování*, 2001, s. 35
- 28) KOLÁŘ, M., *Bolest šikanování*, 2001, s. 36
- 29) KOLÁŘ, M., *Bolest šikanování*, 2001, s. 36-39
- 30) KOLÁŘ, M., *Bolest šikanování*, 2001, s. 39
- 31) KOLÁŘ, M., *Bolest šikanování*, 2001, s. 39-40
- 32) KOLÁŘ, M., *Bolest šikanování*, 2001, s. 40-43
- 33) FOJTÍKOVÁ, Z., *Jak se bránit šikaně II. – Komplot velké šestky*, in *Rodina a škola*, 5/2000, s. 10
- 34) KOLÁŘ, M., *Bolest šikanování*, 2001, s. 53-62
- 35) ELLIOTTOVÁ, M., *Jak ochránit své dítě*, 1995, s. 85-87
- 36) ŘÍČAN, P., *Agresivita a šikana mezi dětmi*, 1995, s. 28-29
- 37) ŘÍČAN, P., *Agresivita a šikana mezi dětmi*, 1995, s. 30
- 38) ŘÍČAN, P., *Agresivita a šikana mezi dětmi*, 1995, s. 30
- 39) ŘÍČAN, P., *Agresivita a šikana mezi dětmi*, 1995, s. 30
- 40) LOVASOVÁ, L., *Šikana*, in *Sdružení Linka bezpečí*, 11/2005, s. 2
- 41) LOVASOVÁ, L., *Šikana*, in *Sdružení Linka bezpečí*, 11/2005, s. 3
- 42) LOVASOVÁ, L., *Šikana*, in *Sdružení Linka bezpečí*, 11/2005, s. 3
- 43) LOVASOVÁ, L., *Šikana*, in *Sdružení Linka bezpečí*, 11/2005, s. 3
- 44) ŘÍČAN, P., *Agresivita a šikana mezi dětmi*, 1995, s. 32
- 45) FOJTÍKOVÁ, Z., *Strašák našich škol - Nebezpečná epidemie*, in *Rodina a škola*, 3/2000, s. 11
- 46) ELLIOTTOVÁ, M., *Jak ochránit své dítě*, 1995, s. 90
- 47) ELLIOTTOVÁ, M., *Jak ochránit své dítě*, 1995, s. 87
- 48) ELLIOTTOVÁ, M., *Jak ochránit své dítě*, 1995, s. 87-88
- 49) ELLIOTTOVÁ, M., *Jak ochránit své dítě*, 1995, s. 88
- 50) ELLIOTTOVÁ, M., *Jak ochránit své dítě*, 1995, s. 88
- 51) ELLIOTTOVÁ, M., *Jak ochránit své dítě*, 1995, s. 88
- 52) ELLIOTTOVÁ, M., *Jak ochránit své dítě*, 1995, s. 88
- 53) KOLÁŘ, M., *Bolest šikanování*, 2001, s. 86

- 54) KOLÁŘ, M., *Bolest šikanování*, 2001, s. 86-87
- 55) KOLÁŘ, M., *Bolest šikanování*, 2001, s. 87
- 56) LOVASOVÁ, L., Šikana, in *Sdružení Linka bezpečí*, 11/2005, s. 3
- 57) LOVASOVÁ, L., Šikana, in *Sdružení Linka bezpečí*, 11/2005, s. 3
- 58) LOVASOVÁ, L., Šikana, in *Sdružení Linka bezpečí*, 11/2005, s. 3
- 59) FOJTÍKOVÁ, Z., Strašák našich škol - Nebezpečná epidemie, in *Rodina a škola*, 3/2000, s. 12
- 60) LOVASOVÁ, L., Šikana, in *Sdružení Linka bezpečí*, 11/2005, s. 3
- 61) ELLIOTTOVÁ, M., *Jak ochránit své dítě*, 1995, s. 90-91
- 62) PÖTHE, P., *Dítě v ohrožení*, 1999, s. 121-122
- 63) PÖTHE, P., *Dítě v ohrožení*, 1999, s. 122
- 64) PÖTHE, P., *Dítě v ohrožení*, 1999, s. 122
- 65) PÖTHE, P., *Dítě v ohrožení*, 1999, s. 119
- 66) LOVASOVÁ, L., Šikana, in *Sdružení Linka bezpečí*, 11/2005, s. 3
- 67) LOVASOVÁ, L., Šikana, in *Sdružení Linka bezpečí*, 11/2005, s. 3
- 68) DRTINOVÁ, J., *Šikana. Trápí tě? Zavolej nám*, (leták), 1995, s. neuvedena
- 69) LOVASOVÁ, L., Šikana, in *Sdružení Linka bezpečí*, 11/2005, s. 3
- 70) LOVASOVÁ, L., Šikana, in *Sdružení Linka bezpečí*, 11/2005, s. 3
- 71) LOVASOVÁ, L., Šikana, in *Sdružení Linka bezpečí*, 11/2005, s. 3
- 72) PÖTHE, P., *Dítě v ohrožení*, 1999, s. 125
- 73) PÖTHE, P., *Dítě v ohrožení*, 1999, s. 136
- 74) PÖTHE, P., *Dítě v ohrožení*, 1999, s. 136
- 75) KOLÁŘ, M., *Bolest šikanování*, 2001, s. 168-169
- 76) FOJTÍKOVÁ, Z., Nebezpečná epidemie - Rodiče a šikana, in *Rodina a škola*, 10/2000, s. 10
- 77) FOJTÍKOVÁ, Z., Nebezpečná epidemie - Rodiče a šikana, in *Rodina a škola*, 10/2000, s. 10
- 78) KOLÁŘ, M., *Bolest šikanování*, 2001, s. 169
- 79) KOLÁŘ, M., *Bolest šikanování*, 2001, s. 169
- 80) KOLÁŘ, M., *Bolest šikanování*, 2001, s. 169-170
- 81) KOLÁŘ, M., *Bolest šikanování*, 2001, s. 169-170
- 82) KOLÁŘ, M., *Bolest šikanování*, 2001, s. 170
- 83) FOJTÍKOVÁ, Z., Nebezpečná epidemie – Výbuch brutální šikany, in *Rodina a škola*, 11/2000, s. 10
- 84) KOLÁŘ, M., *Bolest šikanování*, 2001, s. 137-140

- 85) KOLÁŘ, M., *Bolest šikanování*, 2001, s. 141-142
- 86) KOLÁŘ, M., *Bolest šikanování*, 2001, s. 141
- 87) KOLÁŘ, M., *Bolest šikanování*, 2001, s. 141
- 88) KOLÁŘ, M., *Bolest šikanování*, 2001, s. 141
- 89) FOJTÍKOVÁ, Z., Nebezpečná epidemie - Cesta k nápravě I., in *Rodina a škola*, 6-7/2000, s. 10
- 90) FOJTÍKOVÁ, Z., Nebezpečná epidemie - Cesta k nápravě I., in *Rodina a škola*, 6-7/2000, s. 10
- 91) FOJTÍKOVÁ, Z., Nebezpečná epidemie - Cesta k nápravě I., in *Rodina a škola*, 6-7/2000, s. 10
- 92) KOLÁŘ, M., *Skrytý svět šikanování ve školách*, 1997, s. 91
- 93) KOLÁŘ, M., *Skrytý svět šikanování ve školách*, 1997, s. 92
- 94) KOLÁŘ, M., *Skrytý svět šikanování ve školách*, 1997, s. 92
- 95) KOLÁŘ, M., *Skrytý svět šikanování ve školách*, 1997, s. 92
- 96) KOLÁŘ, M., *Skrytý svět šikanování ve školách*, 1997, s. 93
- 97) KOLÁŘ, M., *Bolest šikanování*, 2001, s. 112-115, 142
- 98) KOLÁŘ, M., *Bolest šikanování*, 2001, s. 114, 142
- 99) KOLÁŘ, M., *Bolest šikanování*, 2001, s. 114, 142-143
- 100) KOLÁŘ, M., *Bolest šikanování*, 2001, s. 114, 143
- 101) KOLÁŘ, M., *Bolest šikanování*, 2001, s. 114
- 102) KOLÁŘ, M., *Bolest šikanování*, 2001, s. 115, 143
- 103) FOJTÍKOVÁ, Z., Nebezpečná epidemie - Cesta k nápravě I., in *Rodina a škola*, 6-7/2000, s. 11
- 104) FOJTÍKOVÁ, Z., Nebezpečná epidemie - Cesta k nápravě I., in *Rodina a škola*, 6-7/2000, s. 11
- 105) FOJTÍKOVÁ, Z., Nebezpečná epidemie - Cesta k nápravě I., in *Rodina a škola*, 6-7/2000, s. 11
- 106) FOJTÍKOVÁ, Z., Nebezpečná epidemie - Cesta k nápravě I., in *Rodina a škola*, 6-7/2000, s. 11
- 107) FOJTÍKOVÁ, Z., Nebezpečná epidemie - Cesta k nápravě I., in *Rodina a škola*, 6-7/2000, s. 11
- 108) FOJTÍKOVÁ, Z., Nebezpečná epidemie - Cesta k nápravě II., in *Rodina a škola*, 8-9/2000, s. 10
- 109) FOJTÍKOVÁ, Z., Nebezpečná epidemie - Cesta k nápravě II., in *Rodina a škola*, 8-9/2000, s. 10

- 110) KOLÁŘ, M., *Bolest šikanování*, 2001, s. 121
- 111) KOLÁŘ, M., *Bolest šikanování*, 2001, s. 121-123
- 112) KOLÁŘ, M., *Bolest šikanování*, 2001, s. 123
- 113) PÖTHE, P., *Dítě v ohrožení*, 1999, s. 130
- 114) KOLÁŘ, M., *Bolest šikanování*, 2001, s. 123-125
- 115) KOLÁŘ, M., *Bolest šikanování*, 2001, s. 125
- 116) FOJTÍKOVÁ, Z., Nebezpečná epidemie - Cesta k nápravě II., in *Rodina a škola*, 8-9/2000, s. 11
- 117) FOJTÍKOVÁ, Z., Nebezpečná epidemie - Cesta k nápravě II., in *Rodina a škola*, 8-9/2000, s. 11
- 118) FOJTÍKOVÁ, Z., Nemoc zvaná šikana. Rodina a škola, in *Minimalizace šikany* [online] 6/2005
- 119) FOJTÍKOVÁ, Z., Nemoc zvaná šikana. Rodina a škola, in *Minimalizace šikany* [online] 6/2005
- 120) KOLÁŘ, M., *Bolest šikanování*, 2001, s. 227-231
- 121) PÖTHE, P., *Dítě v ohrožení*, 1999, s. 128
- 122) PÖTHE, P., *Dítě v ohrožení*, 1999, s. 128
- 123) Sdružení Linka bezpečí [online] *O sdružení*
- 124) Sdružení Linka bezpečí [online] *O sdružení*
- 125) Sdružení Linka bezpečí [online] *Kontakt*
- 126) Sdružení Linka bezpečí [online] *O projektech*
- 127) Sdružení Linka bezpečí [online] *O projektech*
- 128) Sdružení Linka bezpečí [online] *O projektech*
- 129) Sdružení Linka bezpečí [online] *O projektech*
- 130) Sdružení Linka bezpečí [online] *O projektech*
- 131) Sdružení Linka bezpečí [online] *O projektech*
- 132) Sdružení Linka bezpečí [online] *O projektech*
- 133) Sdružení Linka bezpečí [online] *O projektech*
- 134) Sdružení Linka bezpečí [online] *O sdružení*
- 135) FOJTÍKOVÁ, Z., Pomoc rodičům šikanovaných dětí, in *Rodina a škola*, 10/2000, s. 11
- 136) Společenství proti šikaně [online] *Kdo jsme*
- 137) Společenství proti šikaně [online] *Kdo jsme*
- 138) Společenství proti šikaně [online] *Kdo jsme*
- 139) PÖTHE, P., *Dítě v ohrožení*, 1999, s. 129
- 140) PÖTHE, P., *Dítě v ohrožení*, 1999, s. 138

- 141) PÖTHE, P., *Dítě v ohrožení*, 1999, s. 138-139
- 142) PÖTHE, P., *Dítě v ohrožení*, 1999, s. 139
- 143) PÖTHE, P., *Dítě v ohrožení*, 1999, s. 139
- 144) PÖTHE, P., *Dítě v ohrožení*, 1999, s. 139-140
- 145) PÖTHE, P., *Dítě v ohrožení*, 1999, s. 137
- 146) PÖTHE, P., *Dítě v ohrožení*, 1999, s. 137
- 147) PÖTHE, P., *Dítě v ohrožení*, 1999, s. 137-138
- 148) PÖTHE, P., *Dítě v ohrožení*, 1999, s. 141
- 149) *Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení*, 28 275/2000-22, s. 2
- 150) *Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení*, 28 275/2000-22, s. 3
- 151) *Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení*, 28 275/2000-22, s. 3-4
- 152) KOLÁŘ, M., *Bolest šikanování*, 2001, s. 164-167
- 153) *Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení*, 28 275/2000-22, s. 2
- 154) ŘÍČAN, P., *Agresivita a šikana mezi dětmi*, 1995, s. 87-93
- 155) HOŘEJŠ, P., Re: *Statistika* [elektronická pošta], 2006
- 156) Sdružení Linka bezpečí [online] *O projektech*
- 157) Sdružení Linka bezpečí [online] *O projektech*
- 158) Sdružení Linka bezpečí [online] *O projektech*
- 159) HOŘEJŠ, P., Re: *Linka bezpečí* [elektronická pošta], 2006
- 160) HOŘEJŠ, P., Re: *Linka bezpečí* [elektronická pošta], 2006
- 161) HOŘEJŠ, P., Re: *Linka bezpečí* [elektronická pošta], 2006
- 162) HOŘEJŠ, P., Re: *Linka bezpečí* [elektronická pošta], 2006
- 163) HOŘEJŠ, P., Re: *Linka bezpečí* [elektronická pošta], 2006
- 164) HOŘEJŠ, P., Re: *Linka bezpečí* [elektronická pošta], 2006
- 165) HOŘEJŠ, P., Re: *Linka bezpečí* [elektronická pošta], 2006
- 166) HOŘEJŠ, P., Re: *Linka bezpečí* [elektronická pošta], 2006
- 167) PÖTHE, P., *Dítě v ohrožení*, 1996, s. 82
- 168) PÖTHE, P., *Dítě v ohrožení*, 1996, s. 82
- 169) MATOUŠEK, O., *Dospívání chlapců v Čechách a na Moravě*, 1997, s. 92
- 170) ŘÍČAN, P., *Agresivita a šikana mezi dětmi*, 1995, s. 15
- 171) HOŘEJŠ, P., Re: *Info* [elektronická pošta], 2006

- 172) HOŘEJŠ, P., Re: *Info* [elektronická pošta], 2006
- 173) ŘÍČAN, P., *Agresivita a šikana mezi dětmi*, 1995, s. 17
- 174) HOŘEJŠ, P., Re: *Linka bezpečí* [elektronická pošta], 2006
- 175) HOŘEJŠ, P., Re: *Linka bezpečí* [elektronická pošta], 2006
- 176) HOŘEJŠ, P., Re: *Linka bezpečí* [elektronická pošta], 2006
- 177) HOŘEJŠ, P., Re: *Linka bezpečí* [elektronická pošta], 2006
- 178) HOŘEJŠ, P., Re: *Linka bezpečí* [elektronická pošta], 2006
- 179) HOŘEJŠ, P., Re: *Linka bezpečí* [elektronická pošta], 2006
- 180) ŘÍČAN, P., *Agresivita a šikana mezi dětmi*, 1995, s. 14
- 181) ANTIER, E., *Agresivita dětí*, 2004, s. 70
- 182) ANTIER, E., *Agresivita dětí*, 2004, s. 70
- 183) ANTIER, E., *Agresivita dětí*, 2004, s. 70
- 184) LOVASOVÁ, L., Šikana, in *Sdružení Linka bezpečí*, 11/2005, s. 4
- 185) Pedagogicko-psychologická poradna České Budějovice [online] *Kontakty*
- 186) Knihovna [online] *Drogová stránka*
- 187) Katalog [online] *Psychologické a psychiatrické lékařské ordinace*
- 188) *Středisko výchovné péče Prachatice* [online]
- 189) Knihovna [online] *Drogová stránka*
- 190) Knihovna [online] *Drogová stránka*
- 191) Prachatice [online] *Městský úřad*
- 192) Vimperk [online] *Městský úřad*
- 193) Prachatice [online] *Městský úřad*
- 194) Vimperk [online] *Městský úřad*
- 195) Prachatice [online] *Městský úřad*
- 196) Vimperk [online] *Městský úřad*
- 197) Prachatice [online] *Městský úřad*
- 198) Vimperk [online] *Městský úřad*
- 199) Města a obce [online] *Netolice*
- 200) Ministerstvo vnitra [online] *Kontakty Policie ČR*
- 201) Ministerstvo vnitra [online] *Kontakty Policie ČR*
- 202) Ministerstvo vnitra [online] *Kontakty Policie ČR*
- 203) Ministerstvo vnitra [online] *Kontakty Policie ČR*
- 204) Ministerstvo vnitra [online] *Kontakty Policie ČR*
- 205) Ministerstvo vnitra [online] *Kontakty Policie ČR*

SEZNAM LITERATURY

I. Monografická publikace

- 1) ANTIER, E. *Agresivita dětí*. Praha : Portál, 2004. ISBN 80-7178-808-2.
- 2) BLOBELOVÁ, B. *Ty máš ale odvalu!* Praha : Amulet, 1999. ISBN 80-86299-16-3.
- 3) ELLIOTTOVÁ, M. *Jak ochránit své dítě*. Praha : Portál, 1995. ISBN 80-7178-034-0.
- 4) ERB, H. *Násilí ve škole a jak mu čelit*. Praha : Amulet, 2000. ISBN 80-86299-22-8.
- 5) FONTANA, D. *Psychologie ve školní praxi*. Praha : Portál, 1997. ISBN 80-7178-626-8.
- 6) KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*. Praha : Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-X.
- 7) KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách*. 1. vydání. Praha : Portál, 1997. ISBN 80-7178-123-1.
- 8) KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách*. 2. vydání. Praha : Portál, 2000. ISBN 80-7178-409-5.
- 9) KŘIVOHLAVÝ, J. *Jak přežít vztek, zlost a agresi*. Praha : Grada Publishing, 2004. ISBN 80-247-0818-3.
- 10) MATĚJČEK, Z.; DYTRYCH, Z. *Jak a proč nás trápí děti*. Praha : Grada Publishing, 1997. ISBN 80-7169-587-4.
- 11) MATOUŠEK, O. *Dospívání chlapců v Čechách a na Moravě*. Praha : Portál, 1997. ISBN 80-7178-121-5.
- 12) PÖTHE, P. *Dítě v ohrožení*. Praha : G plus G, 1996. ISBN 80-901896-5-2.
- 13) PÖTHE, P. *Dítě v ohrožení*. Praha : G plus G, 1999. ISBN 80-86103-21-8.

14) ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. Praha : Portál, 1995. ISBN 80-7178-049-9.

15) SURNÝ, J. *Psychologie násilí*. Praha : Eurounion, 1996. ISBN 80-85858-30-4.

II. Příspěvky do monografické publikace

1) CHODĚRA, O. Šikanování z hlediska práva. In KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*. Praha : Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-X.

III. Seriálové publikace

1) FOJTÍKOVÁ, Z. Strašák našich škol – Nebezpečná epidemie. *Rodina a škola*, 2000, roč. XLVII, č. 3, s. 11 – 12.

2) FOJTÍKOVÁ, Z. Jak se bránit šikaně II – Komplot velké šestky. *Rodina a škola*, 2000, roč. XLVI, č. 5, s. 10 – 12.

3) FOJTÍKOVÁ, Z. Nebezpečná epidemie – Cesta k nápravě I. *Rodina a škola*, 2000, roč. XLVI, č. 6-7, s. 10 – 11.

4) FOJTÍKOVÁ, Z. Nebezpečná epidemie – Cesta k nápravě II. *Rodina a škola*, 2000, roč. XLVII, č. 8-9, s. 10 – 11.

5) FOJTÍKOVÁ, Z. Nebezpečná epidemie – Rodiče a šikana. *Rodina a škola*, 2000, roč. XLVII, č. 10, s. 10 – 11.

6) FOJTÍKOVÁ, Z. Pomoc rodičům šikanovaných dětí. *Rodina a škola*, 2000, roč. XLVII, č. 10, s.11.

7) FOJTÍKOVÁ, Z. Nebezpečná epidemie – Výbuch brutální šikany. *Rodina a škola*, 2000, roč. XLVII, č. 11, s. 10.

8) FOJTÍKOVÁ, Z. Rodiče proti šikaně. *Rodina a škola*, 2001, roč. XLVIII, č. 1, s. 10.

- 9) KOLÁŘ, M. Můžu si taky kopnout? Školní lynčování vyvolává doposud jenom bezmoc. *Most pro lidská práva*, 1999, roč. II, zříí, s. 6-11.
- 10) KOLÁŘ, M. Omyly kolem šikanování. *Moderní vyučování*, 1997, roč. II, č.9, s. 4-6.
- 11) KOLÁŘ, M. Vnitřní stádia šikanování. Znalost přeměny zdravé skupiny v nemocnou jako metodický předpoklad prevence. *Mládež a společnost*, 1996, č. 2, s. 3-15.
- 12) KRAMULOVÁ, D. Ulomit šikaně první růžky. *Rodina a škola*, 2003, roč. L, listopad, s. 11.
- 13) LOVASOVÁ, L. Šikana. *Sdružení Linka bezpečí*, 2005, listopad, s. 1 – 3.
- 14) LOVASOVÁ, L. Šikana – komplikovaný problém. *Právo a rodina*, 2005, roč. VII, č. 12, s. 6 – 10.
- 15) VINŠ, P. I se šikanou se dá bojovat. *Sdružení linka bezpečí*, 2005, listopad, s. 5.
- 16) ZAPLETALOVÁ, J. Milník jménem šikana. *Sdružení linka bezpečí*, 2005, listopad, s. 4.

IV. Ostatní

- 1) DRTINOVÁ, J. *Šikana. Trápí tě? Zavolej nám*. Praha, 1995. leták. Nadace naše dítě.
- 2) FOJTÍKOVÁ, Z. Nemoc zvaná šikana. Rodina a škola. In *Minimalizace šikany* [online]. 2005, č. 6 [cit. 2006-06-16]. Dostupné na WWW: <http://www.minimalizacesikany.cz/data/Nemoc-zvana-sikana_18.doc>.
- 3) HOŘEJŠ, P. Re: *Info* [elektronická pošta]. Message to: David Prokop. 20. června 2006 [cit. 20. 6. 2006]. Osobní komunikace.
- 4) HOŘEJŠ, P. Re: *Linka bezpečí* [elektronická pošta]. Message to: David Prokop. 24. května 2006 [cit. 10. 6. 2006]. Osobní komunikace.

- 5) HOŘEJŠ, P. Re: *Statistika* [elektronická pošta]. Message to: David Prokop. 31. května 2006 [cit. 10. 6. 2006]. Osobní komunikace.
- 6) Katalog [online] *Psychologické a psychiatrické lékařské ordinace* [cit. 2006-06-16]. Dostupné na WWW: <<http://katalog.seznam.cz/detail/385107-phdr-anna-klimperova-prachatice-ii.html>>.
- 7) Knihovna [online] *Drogová stránka* [cit. 2006-06-16]. Dostupné na WWW: <<http://knihovna.adam.cz/drogy99/jc.htm#pt>>.
- 8) *Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, 28 275/2000-22.*
- 9) Města a obce [online] *Netolice* [cit. 2006-06-16]. Dostupné na WWW: <http://mesta.obce.cz/scripts/vismo/_obce/o_utvar.asp?d=1&u=10394&id_org=10394&id_u=1006>.
- 10) Ministerstvo vnitra [online] *Kontakty Policie ČR* [cit. 2006-06-16]. Dostupné na WWW: <<http://www.mvcr.cz/kontakty/policie/jih.html#ooprachatice>>.
- 11) Pedagogicko-psychologická poradna České Budějovice [online] *Kontakty* [cit. 2006-06-16]. Dostupné na WWW: <<http://www.pppcb.cz/kontakty.htm>>.
- 12) Prachatice [online] *Městský úřad* [cit. 2006-06-16]. Dostupné na WWW: <http://mesto.prachatice.cz/n_mu_odbory.html?OdborID=1>.
- 13) Prachatice [online] *Městský úřad* [cit. 2006-06-16]. Dostupné na WWW: <http://mesto.prachatice.cz/n_mu_odbory.html?OdborID=7>.
- 14) Prachatice [online] *Městský úřad* [cit. 2006-06-16]. Dostupné na WWW: <http://mesto.prachatice.cz/n_mu_odbory.html?OdborID=9>.
- 15) Prachatice [online] *Městský úřad* [cit. 2006-06-16]. Dostupné na WWW: <http://mesto.prachatice.cz/n_mu_policie.html>.

- 16) Sdružení Linka bezpečí [online] *O sdružení* [cit. 2006-06-10]. Dostupné na WWW: <<http://www.linkabezpeci.cz/sdruzeni.htm>>.
- 17) Sdružení Linka bezpečí [online] *Kontakt* [cit. 2006-06-10]. Dostupné na WWW: <<http://www.linkabezpeci.cz/kontakt.htm>>.
- 18) Sdružení Linka bezpečí [online] *O projektech* [cit. 2006-06-10]. Dostupné na WWW: <http://www.linkabezpeci.cz/projekty_linka_bezpeci.htm>.
- 19) Sdružení Linka bezpečí [online] *O sdružení* [cit. 2006-06-10]. Dostupné na WWW: <http://www.linkabezpeci.cz/sdruzeni_historie.htm>.
- 20) Společenství proti šikaně [online] *Kdo jsme* [cit. 2006-06-10]. Dostupné na WWW: <<http://www.sikana.org/>>.
- 21) *Středisko výchovné péče Prachatice* [online]. Prachatice : Středisko výchovné péče [cit. 2006-06-16]. Dostupné na WWW: <<http://www.spirala.krumlov.cz/svpprach.htm>>.
- 22) Vimperk [online] *Městský úřad* [cit. 2006-06-16]. Dostupné na WWW: <<http://www.retour.cz/mesta/vimperk/mu.htm>>.
- 23) *Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.*
- 24) *Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.*
- 25) *Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.*

SEZNAM PŘÍLOH

I. Příklad informačního letáku pro děti

II. Příklad informačního letáku pro mládež

III. Příklad informačního letáku pro rodiče

ABSTRAKT

ŠPILAUEROVÁ, L. *Šikana mezi dětmi ve škole*. Prachatice, 2006. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce Mgr. Markéta Elichová, Ph.D.

Klíčové pojmy:

Sociálně-patologický jev, šikana, děti, škola, Linka bezpečí.

Tato práce se věnuje tématu šikanování mezi dětmi ve škole. Teoretická část obsahuje charakteristiku šikany a to i z hlediska práva, její formy, projevy a stádia. Autorka se zaměřila také na příčiny vzniku tohoto problému a jeho následků. Zároveň popisuje typy agresora (útočníka) a oběti (poškozeného). Rodičům a pedagogům představila možnosti řešení šikany a jak jí předejít. Dětem poskytla určité rady, aby se uměly tomuto sociálně-patologickému jevu bránit a aby se tak co nejvíce minimalizoval.

V praktické části jsou zmapovány počty incidentů v této oblasti. Autorka zpracovala a interpretovala statistické údaje, které získala z Linky bezpečí a to za období roku 2000-2005. Využila také svých znalostí a zkušeností z praxe kurátorky pro děti a mládež na oddělení sociálně-právní ochrany dětí, odboru sociálních věcí Městského úřadu v Prachaticích a uvedla jeden kasuistický případ týkající se šikany mezi dětmi ve škole. Vše také doplnila o seznam organizací a institucí, které působí na okrese Prachatice a které se zabývají pomocí v této věci. Děti a dospívající se jim mohou svěřit se svými těžkými životními situacemi a to v době, kdy si nevědí rady se svým trápením, cítí se ohroženi, osamělí a zrazení. Potřebují z jejich strany pochopení, porozumění, podporu, důvěru a zároveň i kvalifikovanou radu a pomoc. Obrátit se na ně mohou i rodiče a zástupci školy.

ABSTRACT

Chicane amongst children at school

Key Terms:

Socially-pathologic problem, chicane, children, a school, Help Line.

This essay analyzes subject of chicane amongst children at school. First part contains characteristics of chicane (from the view of law), its forms, expressions and levels. Writer also concentrated on the cause of rise of this problem and its consequence. It also describes types of attackers and victims. Writer also introduced methods of solution for parents and teachers and how to prevent it. Knowledge were provided to the children and a piece of advice how to defend themself toward this socially-pathologic problem. This essay prompts that the problem needs to be kept in minimum as well.

In second, practical part is found out the amount of incidents in this matter. Writer compiled and interpreted statistical informations which she obtained from Help Line from the years 2000-20005. She also used her knowledge and experience as a social worker for children and teenagers at The Department of Socially Protected Children by Law, at The Department of Social Affairs at Town Office in Prachatice. She even brought in one case of chicane amongst children at school with methods of solution. She named a list of all organisations and institutions which are situated in district of Prachatice and which are involved in helping in this matter. Children and teenagers can entrust to them in difficult situations and even in the times when they dont know what to do and feel endangered, lonely and betrayed. They need an understanding, support, trust and piece of advice or help from professionalists. Parents and school representatives can contact these centres as well.

PŘÍLOHY

Nepřehlédni, trápíš-li se kvůli šikaně

Pomohu ti!

Jmenuji se:

Najdeš mě:

Návštěvní hodiny mám:

Telefon:

Vím, že je to moc těžké. Cítíš se sám, je ti smutno, máš strach a nevíš, co máš dělat. Přečti si proto následující řádky.

Co je to šikanování?

Za šikanování se považuje to, když jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně ubližují druhým. Znamená to, že ti někdo, komu se nemůžeš ubránit, dělá, co ti je nepříjemné, co tě ponižuje, nebo to prostě bolí. Strká do tebe, nadává ti, schovává ti věci, bije tě. Ale může ti znepríjemňovat život i jinak. Pomlouvá tě, intrikuje proti tobě, navádí spolužáky, aby s tebou nemluvili a nevšimli si tě.

Proč jsi šikanován?

Není to proto, že jsi špatný, nebo proto, že si to nějak zasloužíš. Chyba není v tobě, ale ve špatných vztazích mezi některými žáky vaší třídy nebo školy. Převládá v nich bezohlednost a násilí. Pamatuj si, že nikdo ti nemá právo ubližovat!

Když se ptali jednoho zoufalého žáka, proč o svém trápení neřekl rodičům, odpověděl: "Já nevím, když přijdu domů, tak se na to snažím nemyslet. A doufám, že už to bude lepší." Myslet si, že to bude lepší, je omyl. Nikomu nic neříct je strkání hlavy do písku, které situaci jenom zhoršuje. Nevzdávej to a udělej následující:

- Obrát se na mne jako na výchovného poradce. Mohu ti skutečně pomoci, budu ti věřit a neprozradím tě.
- Svěř se svým rodičům.
- V případě, že nenajdeš odvahu říct to mně ani svým rodičům, zavolej na pražskou Linku bezpečí, telefon 0800155555. Bezplatně můžeš telefonovat z celé republiky. Nepotřebuješ k tomu peníze ani telefonní kartu. Tito lidé ti budou věřit, protože nejsi sám, kdo se takto trápí.

Nikdo nemá právo druhému ubližovat!

Spolužáci se k tobě chovají nepřátelsky, ubližují ti a ty nevíš, jak dál.
Víš o někom, kdo je šikanován, a je ti ho líto.

Překonej strach a zajdi za výchovným poradcem.

Jmenuje se

Najdeš ho

Návštěvní hodiny má

Telefon

Co je to šikanování?

Za šikanování se považuje, když silnější žák nebo žáci pro vlastní potěšení, často opakovaně, ubližují druhým. V počátku se to děje nenápadně, prostřednictvím různých legráček a "testíků" (strkání, nadávání, schovávání věcí...), případně odmítáním, přehlížením, zesměšňováním a pomlouváním. Později se otravování života stupňuje a zdokonaluje. Nastupuje fyzické násilí (bití, krádeže a poškozování věcí). Šikanování je vážná věc a v řadě případů bývá trestným činem. Oběti mohou následky šikanování na těle i duši nést celý život.

Proč bývá člověk šikanován?

Není to proto, že by byl špatný, nebo proto, že by si to nějak zasloužil. Chyba není v něm, ale ve špatných vztazích mezi některými spolužáky. Převládá v nich bezohlednost a násilí.

Jak se můžeš bránit?

Když se ptali jednoho zoufalého žáka, proč o svém trápení neřekl rodičům, odpověděl: "Já nevím, když přijdu domů, tak se na to snažím nemyslet. A doufám, že už to bude lepší." Myslet si, že to bude lepší, je omyl. Nikomu nic neříct je strkání hlavy do písku, které situaci jenom zhoršuje. Nevzdávej to a udělej následující:

- Obrat' se na mne jako na výchovného poradce. Mohu ti skutečně pomoci, budu ti věřit a neprozradím tě.
- Svěř se svým rodičům.
- V případě, že nenajdeš odvahu říct to mně ani svým rodičům, zavolej na pražskou Linku bezpečí, telefon 0800155555. Bezplatně můžeš telefonovat z celé republiky. Nepotřebuješ k tomu peníze ani telefonní kartu. Tito lidé ti budou věřit, protože nejsi sám, komu se něco podobného děje.

Jak ochránit své dítě před šikanou?

Co je to šikanování?

Za šikanování se považuje, když jeden nebo více spolužáků úmyslně, většinou opakovaně ubližují druhým.

V počátku se to děje nenápadně, prostřednictvím různých legráček a "testíků" (strkání, nadávání, schovávání věcí...), případně odmítáním, přehlížením, zesměšňováním a pomlouváním. Později se otravování života obětí stupňuje a zdokonaluje. Nastupuje fyzické násilí (bití, krádeže a poškozování věcí) nebo kruté psychické násilí, někdy oboje dohromady.

Následky šikanování

Šikanování je vážná věc a v řadě případů bývá trestným činem. Utrpení dětí je nepředstavitelné a jeho následky na těle i na duši mohou nést po celý svůj život.

Jak dítě zachránit?

Rodičům doporučujeme využít některou alternativu podle toho, jak je konkrétní škola připravena šikanování řešit. Předpokladem, abyste to zvládli, je seznámit se s literaturou o tomto problému. V případě nejistoty se můžete obrátit na odborné pracoviště.

Koho kontaktovat

Obrátit se můžete především na pedagogicko-psychologickou poradnu, která má školu na starost. Podle příslušného obvodu ji najdete v telefonním seznamu.

Od roku 2000 začala postupně rozvíjet činnost poradna Občanské sdružení proti šikaně, která je zaměřena speciálně na pomoc obětem šikanování a jejich rodičům. Podrobnější informace lze získat na kontaktní adrese Podbabská 17, 160 41 Praha 6, nebo na internetové adrese: <http://www.sikana.cz>